

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Julija Jančec

**Slovinci u Međimurskoj, Varaždinskoj i Krapinsko – zagorskoj
županiji u 20. stoljeću**

(Završni rad)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest

Julija Jančec

Matični broj: 2405996325021

Slovenci u Međimurskoj, Varaždinskoj i Krapinsko – zagorskoj
županiji u 20. stoljeću

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/ povijest

Mentor: dr. sc. Barbara Riman

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
2. HRVATSKO- SLOVENSKI ČETVEROSTOLJETNI KONTINUITET.....	5
3. SLOVENCIMA U SJEVEROZAPADNOJ REGIJI S POČETKOM 20. STOLJEĆA.....	6
3.1. Slovensko- hrvatske veze u Varaždinu	8
3.2. Kraj uz Sutlu.....	9
3.3. Početak gostovanja slovenskog glumišta u Varaždinu.....	10
3.4. Čija li je Štrigova?.....	12
4. SLOVENCIMA I SLOVENSTVO U DRUGOM SVJETSKOM RATU	13
4.1. Drugi svjetski rat u Međimurju, Krapinsko- zagorskoj i Varaždinskoj županiji	13
4.2. Svećenik Franjo Rihar.....	17
4.3. Brojke o izbjeglim i iseljenim Slovencima na prostoru Nezavisne Države Hrvatske.....	19
5. RAZDOBLJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA.....	20
6. RAT I OSAMOSTALJIVANJE.....	22
7. SLOVENSKA DRUŠTVA DANAS NA PODRUČJU MEĐIMURSKE, VARAŽDINSKE I KRAPINSKO- ZAGORSKE ŽUPANIJE.....	24
8. ZNAMENITI SLOVENCIMA.....	26
8.1. Slovenski franjevci koji su djelovali na području hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda.....	27
8.2. Profesori u Varaždinskoj gimnaziji.....	29
8.3. Znanstvenici u 20. stoljeću na prostoru Međimurske, Varaždinske i Krapinsko- zagorske županije.....	31
8.4. Umjetnici u 20. stoljeću na prostoru Međimurske, Varaždinske i Krapinsko- zagorske županije.....	31
8.5. Slovenski dramski umjetnici najviše su djelovali početkom 20. stoljeća na području Varaždina u sklopu Varaždinskog kazališta.....	33
8.6. Slovenski sportaši koji su podrijetlom iz Međimurske, Varaždinske ili Krapinsko-zagorske ili su sportski djelovali u navedenim županijama.....	35
9. ZAKLJUČAK.....	43
10. LITERATURA.....	45

1. UVOD

Slovinci u Međimurskoj, Varaždinskoj i Krapinsko- zagorskoj županiji relativno su neistražena tema za razliku od slovenske nacionalne manjine u ostalim krajevima Republike Hrvatske, npr. Rijeka, Zagreb ili prostor Istre. Njihovu povijest naseljavanja na sjeverozapadu Hrvatske pratimo još od 16. stoljeća pa sve do današnjih dana. Nakon 1991. broj se pripadnika slovenske nacionalne manjine smanjio i to na području cijele Hrvatske, pa tako i na području sjeverozapadnog dijela Hrvatske. Cilj ovog završnog rada prikazati je povijest slovenske nacionalne manjine na području Međimurske, Varaždinske i Krapinsko-zagorske županije tijekom 20 stoljeća. Prva polovica 20. stoljeća za slovensku nacionalnu manjinu značajna je za Međimurje upravo zbog tada aktualnog pitanja Štrigove, koja u početku nije bila u sastavu Banovine Hrvatske kao i pitanje „nasilnog“ iseljavanja Slovenaca iz Štajerske na područje Varaždinske i Krapinsko- zagorske županije na početku Drugog svjetskog rata. Druga polovica 20. stoljeća još je i manje istražena iz razloga što su tada Slovenija i Hrvatska bile u zajedničkoj državi (nekadašnjoj Jugoslaviji) te pitanje Slovenaca i slovenstva nije bilo toliko važno. Na to dodatno utječe i činjenica da je to novija povijest, ono što se događalo nedavno, te će se objektivnije o tome moći pisati kasnije s određenim vremenskim pomakom. Rad se temelji na postojećoj literaturi. Ovisno o njoj i o dosada objavljenim radovima, veći naglasak u ovom završnom radu stavljen je na prvu polovicu 20. stoljeća te na razdoblje Drugog svjetskog rata. Primarni izvor za drugu polovicu je i demografija Republike Hrvatske koja je jednako važna za istraživanje trenutnog stanja populacije Slovenaca na sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske. Literatura je manjkava za područje ovih triju županija, ali detaljnijom analizom članaka i postojećih knjiga, naišla sam na pravac ka daljnjem istraživanju koje mi je pomoglo da napišem ovaj rad.

2. Hrvatsko - slovenski četverostoljetni kontinuitet

Migracije Slovenaca u sjeverozapadne krajeve Hrvatske poznate su još od 1526., preciznije rečeno iseljavanja iz Štajerske.¹ Granice nisu predstavljale zapreku, pogotovo nacionalnu zapreku kakvu nalazimo danas. Danas kao da postoji jaz između „mog“ i „tvog“, našeg“ i „ vašeg“ područja, naše i vaše strane. Stoljetni putovi trgovine koji su prolazili današnjom Slovenijom, preko Štajerske te su nastavljali dalje put prema teritoriju sjeverozapadne Hrvatske modernizirali su se 1886. godine sa željezničkom prugom od Čakovca, Varaždina, Budinščine, Zaboka, Zaprešića te su se vezali na prugu Zidani Most- Zagreb- Sisak.² Suživot Hrvata i Slovenca pratimo kroz višestoljetni boravak u Austro-Ugarskoj Monarhiji te nakon njezina raspada u poslijeratnim tvorevinama; Državi SHS i Kraljevini SHS. Dolaskom 1941. i raspadom Kraljevine Jugoslavije, slovenska Štajerska pripojena je Trećem Reichu, a na području Hrvatskog zagorja i Varaždinske podravine dolazi do formiranja NDH.³ Ovo razdoblje Slovenci koji su obitali na području novonastalog Trećeg Reicha pamte kao razdoblje prisilnog „odnarodnjavanja“ i etničkog čišćenja slovenstva. Ponovno nakon 1945. dolazi do suživota Slovenaca i Hrvata u socijalističkoj Jugoslaviji sve do njezinog kraja 1991. godine. Suživot koji je potrajao 465 godina⁴, intenzivno na području sjeverozapadne Hrvatske, koji traje i danas posebno među stanovnicima obiju strana Sutle u Krapinsko- zagorskoj županiji.

¹ Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189, 2015., Koprivnica

² Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 53.

³ Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189, 2015., Koprivnica

⁴ Isto

3. Slovenci u sjeverozapadnoj regiji s početkom 20. stoljeća

Prvi popis stanovništva koji je prvi proveden 1857. godine nije sadržavao podatke o nacionalnoj strukturi i materinskom jeziku te je bilo teže utvrditi odakle potječe navedena osoba. Najčešće se za istraživanja nacionalne strukture nekog područja i mjesta koriste matične knjige ⁵(matične knjige vjenčanih, rođenih, umrlih te stališi duša) U matičnim knjigama vjenčanih obično je navedeno mjesto rođenja, majke i oca, a u matičnoj knjizi krštenih, odnosno mjesto rođenja vjenčanih i umrlih. Važne podatke, koji se potom mogu povezati i s razlozima doseljavanja određenog pojedinca, moguće je dobiti i iz stališa knjiga (status lat. animarum). U tim su knjigama bili popisani svi stanovnici određenog kućanstva, uključujući i radnike, ukoliko je kućanstvo imalo nekog dječaka/mladića ili djevojku na ispomoći. U početku su ti zapisi bili vođeni na latinskom jeziku. Početni deskriptivni oblik bi se nakon popisivanja oblikovao u tablicu radi bolje preglednosti.

Iz matičnih knjiga vjenčanih vidi se veliki broj miješanih brakova što je bila uobičajena pojava uz pogranična mjesta, poput Huma na Sutli ili Kraljevca na Sutli. Tome svjedoče ženidbene veze između Hrvata i Slovenaca koji su postala učestala pojava krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Čak su se budući supružnici tražili i u novinama, čemu svjedoči jedan oglas iz 1909. godine pod naslovom „Ženidbena ponuda“⁶. Mješoviti su brakovi na području Klanjca i Kumrovca bili rjeđi nego u Humu na Sutli. Za pogranična mjesta bile su također uobičajene dnevne migracije kada bi Slovenci odlazili na posao u Hum na Sutli gdje je bila smještena tvornica stakla „Straža“.

Za razliku od matičnih knjiga vjenčanih, za podatke koriste se i matične knjige umrlih, ali one nisu sasvim potpune jer se rjeđe navodi gdje je osoba rođena. Neki se svećenici, poput onih u Kraljevcu na Sutli gdje je u stogodišnjem periodu podataka u matičnoj knjizi umrlih pod mjesto rođenih bila navedena „Štajerska“, navode bez ikakve dodatne naznake.⁷

Ono što je vidljivo iz matičnih knjiga, koje služe kao vrlo važan izvor za proučavanje povijesne demografije i migracije stanovništva, potvrđuju i popisi stanovništva. Tako je prema prvom popisu, koji je bio proveden 1880. godine, za područje Varaždinske županije, zabilježeno 1.638 muškaraca i 2.045 žena kojima je slovenski bio materinski jezik. Idući popis bio je 1890. godine kada je najviše Slovenaca bilo zabilježeno u kotaru Novi Marof, čak njih 421 (303 muškaraca i 118 žena) koji je tada imao 9. 688 stanovnika⁸. ⁹ Popis koji je izvršen na početku 20. stoljeća, 1900. godine, daje nam

⁵ <https://www.istrapedia.hr/hrv/248/maticne-knjige/istra-a-z/>, posjet 7. srpnja 2018.

⁶ Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 45.

⁷ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 79.

⁸ <https://www.dzs.hr/>, posjet 7. srpnja 2018.

podatke da je u kotaru Varaždin živjelo 1.080 Slovenaca i Slovenki. Naselja s najvećim brojem Slovenaca u sjeverozapadnoj Hrvatskoj prema tom popisu bila su: Varaždin sa 665 Slovenaca, Jelovec Voćanski sa 69 Slovenaca, Krapina sa 60 Slovenaca, Dubrava Križovljanska sa 60 Slovenaca i Križanče s 38 Slovenaca. Ove brojke će se za gotovo stoljeće kasnije prepoloviti kada 1991. počinje iseljavanje Slovenaca iz Hrvatske, s područja ovih triju županija. Popis iz 1910. pokazao je da je najviše Slovenaca živjelo na području Varaždina, njih 446. Slovenci su bili najveći manjinski narod na sjeverozapadnom području prije Drugog svjetskog rata.

Popisi stanovništva bilježili su porast broja Slovenaca na području Međimurske županije u dvadesetim godinama 20. stoljeća, prema popisu iz 1921., njih je 593. Najveći broj Slovenaca bio je zabilježen početkom 20. stoljeća, točnije 1900.godine na Varaždinskom području (1.080) i otada broj opada. Ulaskom Kraljevine Jugoslavije u Drugi svjetski rat i nastankom Nezavisne Države Hrvatske, područje sutlanskog kraja koje graniči s Hrvatskom primilo je tzv. slovenske prognanike. Treći Reich koji je pripojio Štajersku vršio je nasilnu denacionalizaciju Slovenaca te su mnogi pobjegli u pogranično područje- u Hrvatsku. Na područje Klanjca primljeno je 19 osoba, na području Pregrade 8, Krapine 9, te ne prostoru Stubice jedna osoba.¹⁰ Navodi se podatak da su područja izvan Hrvatskog zagorja primila znatno više prognanika.¹¹ Prognani su također bili i svećenici, njih 44, s područja Štajerske, a neki od njih završili su u Jasenovcu. Sljedeći popis iz 1948. navodi da je najviše Slovenaca, očekivano, obitavalo u Varaždinu čak 652 Slovenca, u Čakovcu 304 Slovenca i Štrigovi 89 Slovenaca.¹² Pedesetih godina 20. stoljeća općina Čakovec broji više Slovenaca od općine Varaždin. Iako je sam grad Varaždin ipak prednjačio s brojem Slovenaca, sa čak 591, a grad Čakovec nije zaostajao s 259 Slovenaca. Popis iz 1953. navodi 824 Slovenca u Međimurju, u odnosu na 785 u općini Varaždin, dok iza njih slijedi Dubrava Križovljanska (64), Mursko Središće (60) i naselja Banfi pokraj Štrigove (57).¹³ Najveći pad zabilježen je na području kotara/općine Zlatar, kasnije Zlatar Bistrice, gdje je na početku 1900. bilo zabilježeno 205 Slovenaca, a 91 godinu kasnije 34 Slovenaca.¹⁴ Za razliku od drastičnog pada, zabilježen je i porast broja Slovenaca uz granicu i tome pridonosi staklana u Humu na Sutli gdje je u općini Pregrada u odnosu na 1900. od 189 Slovenaca porastao broj

⁹ Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189., 2015., Koprivnica

¹⁰ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 58.

¹¹ Isto, str. 58.

¹² Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189., 2015., Koprivnica

¹³ Isto, str. 178.; vidi u; J. Gelo, *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske : 1880.-1991. : po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998.

¹⁴ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 73.

na čak njih 243.¹⁵ Nakon 1991. u općini Čakovec živi više Slovenaca (855) dok se u općini Varaždin njihov broj smanjuje (581). Hum na Sutli, naselje u Krapinsko- zagorskoj županiji donosi nam podatke o porastu stanovnika slovenske nacionalne manjine, čiji je porast zabilježen u 2011. godini. Popis stanovništva iz 2001. navodi da u Humu na Sutli živi 155 Slovenaca, a 2011. čak 179 Slovenaca. Porast slovenskog stanovništva na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske je minoran, zamjećuje se (jedino) na području općina uz Sutlu i gora Macelj u Krapinsko- zagorskoj županiji gdje Slovenci predstavljaju najbrojniju nacionalnu manjinu.¹⁶

3.1. Slovensko-hrvatske veze u Varaždinu

Varaždin je glavni i najveći grad istoimene Varaždinske županije (46. 946) ,smješten uz obalu rijeke Drave. Suživot Varaždinaca i Slovenaca započinje još u 16. stoljeću. Povezanost i doseljavanje stanovništva iz Slovenije vidljivo je i danas, a kao jedan od najvažnijih pokazatelja možemo navesti djelovanje slovenskog društva „Nagelj“.

Jedan od najčvršćih dokaza hrvatsko- slovenskih veza u Varaždinu je gimnazija gdje su se Slovenci s područja Štajerske (najviše) obrazovali pa bi i time ostajali živjeti i raditi na tom području.

Također poveznica između Slovenaca- Štajeraca i Varaždina seže i nadalje u 17. stoljeće kada je Sebastijan Gruebner podrijetlom iz Ptuja, 1600. otvorio prvu ljekarnu „K zlatnom anđelu“ u Varaždinu.¹⁷ U monografiji „Varaždin 1181- 1981.“ spomenuta istoimena ljekarna „K zlatnom anđelu“ bila je otvorena u Gundulićevoj ulici, a njezin vlasnik bio je Karlo Sardena¹⁸. Slovenske krajeve s hrvatskom krajevima povezivala je željeznica koja je izgrađena krajem 19. stoljeća te je povezivala slovenski kraj Ptuj, Celje, Ljubljanu te sve do Trsta. Varaždinci su dobili električnu struju u jesen 1929. iz obližnje hidroelektrane „Fala“ koja se nalazila u Štajerskoj. Izgradnja hidroelektrane „Fala“ započela je 1913., a o energetsom iskorištavanju Drave počelo se razmišljati još krajem 19. stoljeća. „Fala“ je bila podijeljena između Prve hrvatske štedionice, Elektrowerke Zürich i Schweizerbankvereina te je u nju do kraja 1930. uloženo 300 milijuna dinara. Na hidroelektrani, da bi se poboljšao odjek električne energije, gradili su se „daljnovodi“u smjerovima prema Mariboru, Prekomurju i Varaždinu.¹⁹ U gradu djelovala je i tvornica ulja u Streljačkoj 4., koju je otvorila Marija

¹⁵ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 73.

¹⁶ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 73.

¹⁷ Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189., 2015., Koprivnica

¹⁸ Čedomil Ožeg, Milan Kunović, *Varaždin: monografija*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1981., str. 56.

¹⁹ <http://www.dem.si/sl-si/Fala-tehni%C5%A1ka-dedi%C5%A1%C4%8Dina/Zgodovina-HE-Fala> , posjet 8. srpnja 2018.

Bezjak.²⁰ Dosadašnja istraživanja pokazuju da su Bezjaki došli iz Frama ispod Pohorja još 1933. godine u Varaždin. Čini se važnim spomenuti da je njezin sin ,koji je 1935. rođen u Varaždinu, Antun Petar Bezjak bio jedan od najboljih bacača kladiva u Europi u razdoblju od 1957-1971. godine.²¹

U Varaždinu je 1929. otvorena Mariborska tekstilna proizvodnja koja je zapošljavala 300-400 radnika.²² Također varaždinski „Varteks“ vuče svoje podrijetlo iz tvrtke Zublinin Švarc iz Litije koja je u 1902. na području današnje tvornice „Varteks“ otvorila predionicu.²³ Tvrtka se nazivala „Tivar“ prije Varteksa. Postoje podaci o tome kako su se vina s područja varaždinskog kraja, sela Višnjice ,Donje Voće i klanječkog kotara- grad Klanjec, koji se nalazi u pograničnom kraju prema hrvatsko-slovenskoj granici, izvozila u Štajersku. U 20. stoljeću dolazi do izrazitijih i vidljivijih slovensko-hrvatskih veza. Kao što je spomenuto, ženidbene veze postaju svakodnevnom pojavom još u 19. stoljeću. Tako postoji podatak koji je spomenut u članku Hrvatske pošte iz 1898. godine. Govori kako su se u varaždinskoj crkvi vjenčali Dragica Križan „kći velevriednog ovdašnjeg profesora dra. Križana“ i gospodin Antun Hercog „nadučitelj iz Ljutomera“, vjenčao ih je ljutomerski kapelan Veichsl te je izrazio želju da svi: „Slovinci što više počnu uzimati supruge iz Hrvatske, da se tim postojeći vez među nama još više učvrsti- da nam potom slovenske majke odgajaju Slovence- Hrvate- a ne nemškutare.²⁴

3.2. Kraj uz rijeku Sutlu

Na slovenskoj strani Sutle osjetio se podrugljiv, pomalo neprijateljski stav prema Hrvatima te se često sa slovenske Sutle strane orilo „Hrvati tati“, a s hrvatske strane „Kranjci, bajnci!“.²⁵ Za razliku od ženidbenih veza sa Slovincima, gospodarske veze bile su više nego prijateljske, a i ekonomski isplative i to pogotovo za stanovnike hrvatskih krajeva. Činjenica je da su stanovnici sela uz Sutlu: Kačkovec, Gredice i Draše, odlazili na težački rad u sela preko Sutle: Drenovec i Orešje. Također su stanovnici Kumrovca, Risvice, Škrnika, Brezja, Pečnikove Vasi, Razvora, Kladnika i okolice Tuhelja

²⁰ Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189., 2015., Koprivnica

²¹ Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin 2015., str. 46. ; Eduard Hemar, *Slovinci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, 2014., str. 222.

²² Filip Škiljan, Aleksandar Vukić, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14 (27), str. 175-189., 2015., Koprivnica

²³ Filip Škiljan., *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin. 2015., str. 46.

²⁴ Isto, str. 45.

²⁵ Isto, str. 48.

odlazili na rad u Bisticu ob Sotli (Sveti Peter).²⁶ Većinom su to bili poslovi na bizeljskim posjedima čija se učestalost smanjila nakon Prvog svjetskog rata jer su se smanjili i posjedi bizeljskih gospodara. Poslovi su bili učestali na vinogradima. Stanovnici sela bi preko rijeke, čamcem prelazili Sutlu.

Ilustrativni su opisi kako su stanovnici susjednih krajeva doznawali na rad. Naime, vrlo lijepo nam to ukazuje slučaj traženja radnika za sezonski posao u Pupcama u Orešju. Sezonski posao koji se obavljao u vinogradima, preciznije u vinogradu Kupcama u Orešju, „dojavio“ se dan ranije. To „dojavljivanje“ bilo je takvo da je vinogradar pomoću roga s vrha brijega zvao radnike- obično stanovnike hrvatskih krajeva, vičući: „Hote na kopca kopat!“ ili „Hote na kopca rezat!“. Vjerojatno bi se detaljnijim istraživanjem lokalne povijesti i povijesti sela u Hrvatskoj saznalo za još drugih primjera gdje su kao sezonski radnici ili stanovnici hrvatskih krajeva bili i više nego dobrodošli.

Na taj način ne samo da su se prožimali susreti dviju različitih narodnosti na uskom i bliskom području nego se prožimao i jezik. Pokrajinska područja uz Sloveniju, posebno uz Sutlu, preuzela su slovenske riječi koje se koriste kao dio kajkavskog dijalekta. Oni su i sami mislili da govore sličan jezik. Nakon Drugog svjetskog rata, prestaju odlasci na sezonski posao. Prije svega to se na promatranom prostoru odnosilo na Zagorce koji više ne odlaze na rad u Bizeljsko. Ali, svejedno dolazi i do pozitivnih promjena, a to je gradnja mostova, pa tako i u klanjevečkom kraju. Time dva susjedna naroda postaju povezanija.

3.3. Početak gostovanja slovenskog glumišta u Varaždinu

Budući da je gospodarsko povezivanje bilo najupečatljivije na području sjeverozapadne Hrvatske i Varaždina, kulturno povezivanje u prvoj polovici 20. stoljeća učvrstilo je temelje prijateljstva. Naime, Slovenci koji su se doseljavali u Hrvatsku, svojevoljno ili pseudodobrovoljno bili su kazališni umjetnici. Upravo su oni ti koji su osnažili kulturnu scenu sjeverozapadnog područja te su ostavili snažan pečat početkom 20. stoljeća na svojedobni kulturni život. To se kulturno povezivanje, osim djelovanja brojnih intelektualaca u varaždinskom kazalištu, temeljilo i na gostovanju slovenskog kazališta iz Ljubljane.

Prvo gostovanje slovenskog kazališta iz Ljubljane na početku 20. stoljeća bilo je 1904. godine. Slovenska gostovanja u varaždinskom kazalištu održala su se i do danas. Gostovanje 1904. slovenskih glumaca: gospodina i gospođe Danilo, Hinko Nučić, Pavel Rasberger i gospođe Kočevar oduševilo je prisutne Varaždince na samoj predstavi.²⁷ Nakon osnutka Kraljevine SHS u varaždinskom kazalištu djeluju brojni slovenski glumci. Od 1915/16.- 1921/22. djeluje ravnatelj kazališta Andro Mitrović,

²⁶ Filip Škiljan., *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin 2015., str. 48.

²⁷ Isto, str. 46., vidi: Naše pravice, br. 25. , 8. rujna 1904., vol. I., str. 4.

djeluju i sljedeći slovenski glumci: Bera Bukšek, Marta Repovš (kasnije Radmanović), Edo Grom, Miro Kopač i Lojze Potokar.

Hinko Nučić, slovenski je dramski glumac i režiser koji djeluje na hrvatsko- slovenskoj kazališnoj sceni, posebno zagrebačkoj od amaterskih dana 1900. pa sve do 1952. godine.

Berta Bukšek, bivša zboristica i dramska glumica ljubljanskog kazališta, Danilovog Malega gledališča i putujuće glumačke družine nakon Varaždina, gdje djeluje tri sezone 1915./1916 – 1917./1918., kao vrlo cijenjena glumica odlazi u mariborsko kazalište u kojem, kotirajući kao glavna karakterna interpretatorica klasičnog i modernog repertoara, nastupa do smrti.²⁸

Edo Grom član je varaždinske družine od 1917-1919. godine gdje također režira i žalosnu igru Delavignea Ljudevit XI. i Buchbinderovu lakrdiju Treća eskadrona “Crveni đavoli!”.

Miro Kopač započinje svoju glumačku karijeru vrlo rano, još 1918. godine kada odlazi 1920. u Varaždin u kojem ostaje sve do sredine 1922. godine.²⁹

Lojze Potokar u Varaždin dolazi iz Ljubljane sa skromnim scenskim iskustvom te se pridružuje 1920/21. u varaždinskom kazalištu i sudjeluje u dramskim i u operetnim predstavama.

Također je zabilježeno da su 1914. u Varaždin na fašnik došli kostimirani Slovenci iz Ormoža, što nije prvi put da dolaze Slovenci na fašnik iz Štajerske. Također šezdesetih godina dvadesetog stoljeća postojala je povezanost- prijateljstvo između Ptuja, Varaždina i Čakovca. Prijateljstvo započinje 1962. godine kada svaki grad od 1963. postaje domaćinom. Program se širi od 1963. i obuhvaća 13 priredbi i 20 kulturnih društava.³⁰ Ova gostovanja ističu veliku povezanost između Slovenaca i Hrvata.

Na području sjeverozapadne Hrvatske, u Humu na Sutli, spomenuta je stoljetna povezanost sa Slovencima, a ona je također sadržavala i kulturne elemente. Slovenci su u Rogaškoj Slatini 1935. organizirali prvu kino predstavu koju su došli pogledati i stanovnici Huma na Sutli. Na tom području, 1935. godine osnovana je i limena glazba „Straža“ u kojoj su podjednako sudjelovali i Slovenci i Hrvati. U Rogatcu je 1934. osnovan nogometni klub „Rogatec- Straža“ čiji su igrači bili i Slovenci i Hrvati.

²⁸ Branko Hećimović, Marija Barbieri, Henrik Neubauer, *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2011., str. 64.

²⁹ Isto, str. 64.

³⁰ Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 58.

U Varaždin dolazi Slovenac Stanislav Rijavec kao član Športskoga kluba „Slavija“. Rijevec je bio specijalist za sprinterske discipline, osvojio je značajnija mjesta na natjecanjima u međuratnom razdoblju.³¹

3.4. Čija li je Štrigova?

Općina Štrigova nalazi se na sjeverozapadnom dijelu Međimurske županije. Taj dio naziva se i Gornjim Međimurjem, upravo zbog brežuljkastog kraja. Danas je u sastavu općine Štrigova 10 naselja: Banfi, Grabrovnik, Jalšovec, Leskovec, Prekopa, Robadje, Stanetinec, Sveti Urban, Štrigova i Železna Gora. Godine 1918. počeo je proces pripojenja Međimurja Državi SHS. Međimurje je kraj koji je naseljen Hrvatima i Mađarima te da se zauzme to područje, potrebna je hrvatska vojna akcija. Do nje dolazi 24. prosinca 1918. godine te je usprkos većini mađarofilskog stanovništva bila ugušena u samo sedam sati.³²

Zanimljiv je članak iz 1928. godine, koji iznosi negativan stav prema Slovencima i slovenskom stanovništvu i to je ujedno i prvi članak takva tona i jedan od rijetkih koje je moguće susresti u hrvatsko-slovenskim povijesnim odnosima. Članak nosi naslov *Sloveniziranje Međimurja*, a u njemu se spominje i osnivanje *Slovenskog pevskeg društva u Štrigovi* 1928. godine, koje je, prema riječima dopisnika, osnovano „preko crkvenog kantora Slovenca u Štrigovi (...), koje ima slovenska pravila i koje pjeva i propagira isključivo slovenske pjesme i daje po selima samo slovenske predstave“. Iako smo tražili dodatne podatke i o osnivaču društva kao i o djelatnosti tog društva, koje je vjerojatno djelovalo u okviru crkve, osim ovoga nije bilo moguće pronaći nikakav drugi podatak. Ovo je društvo vjerojatno nastalo upravo na temeljima suživota u Mariborskoj oblasti.³³

Oko Štrigove vodili su se prijepori nakon upravne podjele u Kraljevini SHS, Međimurje je bilo priključeno u Mariborsku oblast koja je sačinjavala jugoslavenski dio Koruške, Donje Štajerske i Prekmurja. U varaždinskim vijestima iz 1940. napomenuto je kako je 1918. u Štrigovu ušla Sokolska legija iz Zagreba, došla je iz Ormoža i pripojila je Štrigovu 24. prosinca zagrebačkoj oblasti.³⁴ Štrigova je pripala Dravskoj banovini te je podijeljena na samo nekoliko naselja, a naselja poput: Bednja, Laze i Mala Kocija pripojeni su kotaru Donja Lendava. Nova podjela dogodila se nakon uspostave banovine kada je Štrigova bila pripojena Ljutomerskom kotaru, Dravskoj banovini, 3. rujna 1931. godine. Danas

³¹ Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 47.; Eduard Hemar, *Slovinci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 54.

³² Zoran Janjetović, *Deca careva, pastorčad kraljeva : nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941.*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2005., str. 117.

³³ Barbara Riman, *Slovenska društva u Hrvatskoj*, U tisku ,Knjiga je u tisku i trebala bi izaći do kraja 2018.

³⁴ Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 50.

je Čakovec od Štrigove udaljen 22 kilometra, a to je bila i izlika pripojenja 1931. godine jer je Ljutomer bio udaljen samo 10 kilometara.

Na popisu stanovništva iz 1931. godine, vidljivo je da su stanovnici pretežito Hrvati kao i župa Raskrižje koja se danas nalazi u Sloveniji. U Štrigovi je 1931. bilo nastanjeno 4.021 Hrvata i 59 Slovenaca, a na području Raskrižja 2.265 Hrvata i 49 Slovenaca.³⁵ Ponovno nova podjela nastupila je 1937. kada je nekadašnja štrigovska općina podijeljena na dva dijela, točnije na dvije općine: općina Štrigova i općina Raskrižje. Općina Štrigova zauzimala je većinski dio teritorija, dvotrećinski, a općina Raskrižje jednotrećinski dio. Uspostavom Banovine Hrvatske, 1939. godine, štrigovske općinske vlasti šalju deputaciju u Zagreb o pripojenju Štrigove Banovini Hrvatskoj. Na izborima 1938. godine, u Štrigovi najviše je glasova odnio je Vladko Maček i njegova Hrvatska seljačka stranka - tj. Ujedinjena opozicija, dok je u Općini Raskrižje pobijedila Jugoslavenska radikalna zajednica koja je bila u koaliciji sa Slovenskom pučkom strankom. Također, postoji podatak da dolazi do sloveniziranja hrvatskog stanovništva na području Štrigove koju su provodili učitelji i općinski činovnici na što su se seljaci žalili i molili dr. Vladka Mačeka da se Štrigova pripoji Banskoj Hrvatskoj jer se stanovništvo osjeća Hrvatima. Tad se tražilo da se i naselja koja su priključena novonastaloj Općini Raskrižje, pripoje Štrigovi jer su ona bila u sastavu štrigovske općine 1931. godine. U vrijeme uspostave Banovine dolazi u posjet ban Ivan Šubašić i Alojzije Stepinac. Ban Šubašić je unatoč tenzijama između Općine Štrigova i Raskrižje izjavio da Štrigova pripada Jugoslaviji.³⁶ Razmirice su bile s sa svećenstvom, Dravske vlasti očekivale su od svećenika iz Štrigove da predaju rimokatolički vjeronauk na slovenskom u mjestu do Raskrižja, Šafarsko. Stanovnici su bili zbnjeni uspostavom Banovine jer su tada dva povezana mjesta s većinskim udjelom Hrvata su bila razjedinjena, kao da se tek tada shvatilo: "Mi smo Hrvati, a oni su Slovenci" i kojim jezikom treba govoriti.

4. Slovenci i slovenstvo u Drugom svjetskom ratu

Povijest Slovenije povezuje se zajedničkom tvorevinom nastalom 29. listopada 1918. godine - Država Slovenaca, Hrvata i Srba. Ubrzo ova teritorijalno-politička tvorevina mijenja ime Adresom, 1. prosinca. 1918. u novoutemeljeno Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Županiji varaždinskoj pripojeno je Međimurje koje je prethodno bilo dijelom županije Zala.³⁷ Sljedeća promjena nastupa Vidovdanskim ustavom, 28. lipnja 1921. godine, kada mijenja naziv u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Unutar ove tvorevine, teritorij Slovenije, Gorica, Gradiška i dio Kranjske pripali su Italiji. Cijeli državni teritorij se dijeli na 33 oblasti. Do nove izmjene u nazivu dolazi, 3. listopada 1929. kada

³⁵ Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 51.

³⁶ Isto, str. 51.

³⁷ Darinka Hajduk-Vučić...[et al.], *Županija varaždinska*, Varaždin: "Garestin", Varaždin, 1995., str. 65.

službeni naziv države postaje Kraljevina Jugoslavija. Tako ostaje sve do Travanjskog rata 1941. godine.³⁸

4.1. Drugi svjetski rat u Međimurju, Krapinsko- zagorskoj i Varaždinskoj županiji

Napad na Jugoslaviju započinje 6. travnja 1941. tzv. u literaturi „Travanjski rat“. Ukratko, tada počinje okupacija Slovenije. Ubrzo, 8. travnja Nijemci zauzimaju Ptuj i Maribor, 11. travnja Celje i Brežice i time je završena okupacija slovenske Štajerske, Gorenjske i dijela Prekomurja. Ostatak Prekomurja okupirala je Mađarska, ostale slovenske krajeve Italija.³⁹ Za vrijeme Drugog svjetskog rata i nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske u travnju 1941. dolazi do podjele teritorija jer je jedan dio Hrvatskog zagorja i Varaždinske podravine pripojen Trećem Reichu. Varaždinsko područje nalazi se u Zagorskoj župi. Nezavisna Država Hrvatska dobila je prostor oko Zagreba, današnje Obrežje u kojoj se nalazi: Bregansko selo, Čedem, Jesenice na Dolenjskem, Nova Vas, Obrežje te dijelovi naselja Ponikve i Brezje. Trećem Reichu pripali su dijelovi Banovine Hrvatske: Dubrava Križovljanska, Veliki Lovrečan, Mali Lovrečan, dio Brezja i Selci, dijelovi Falinič Brega i Kolarovca, Križovljan Grad, Virje Otok, otok Vratno, Virje na području varaždinskog kraja.⁴⁰ te mjesta koja su u današnjoj Krapinsko- zagorskoj županiji: mjesta oko Huma na Sutli; Druškovec, Brezno, Prišlin, Lupinjak i Hum na Sutli.⁴¹ Posebno je zanimljivo pitanje Cestice koje je postalo izolirano željezničkim putom jer je Međimurje 1941. pripalo Mađarskoj, a Ormož koji je spajao Cesticu bio je u Trećem Reichu. Zapravo cijelo područje sjeverozapadnog dijela bilo je ispresijecano različitim državnim granicama. Područje slovenske Štajerske i Gorenjske našlo se na udaru totalitarnog režima koji je kao i u ostalim „pokorenim“ zemljama Europe odlučio „stupivši na vlast provesti „etničko čišćenje“ ili kako T. Ferenc to naziva nacističkom politikom „denacionalizacije“ Slovenaca.⁴² Njemačke vlasti tražile su prostor kamo će smjestiti slovenske „prognanike“, a radilo se o 220.000 do 260.000 Slovenaca.⁴³ Ranije je spomenuto da je Slovenija bila podijeljena između Njemačkog Reicha, Kraljevine Italije i Mađarske te da je oko 80.000 Slovenaca iseljeno/ prognano (oko 63.000) u Njemački Reich, NDH i Srbiju ili su

³⁸ Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918-2008.*, Novi liber, Zagreb, 2008., str. 15-205.

³⁹ Ivan Armada, „Nadbiskup Alojzije Stepinac i zbrinjavanje slovenskih konventualaca u Drugom svjetskom ratu“, *Razpravein gradivo revija za narodnostnavprašanja*, br. 80, str. 5-20., 2018., Ljubljana

⁴⁰ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin., 2016., str. 52.

⁴¹ Isto, str. 56.

⁴² Naslov djela autora T. Ferenc, *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945.*, Partizanska knjiga, Beograd, 1979.

⁴³ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 56.

sami izbjegli (oko 17.000) u NDH kako se ne bi morali prisilno iseliti u Njemački Reich.⁴⁴ Njemački Reich imao je izrađen konkretan plan već na samom početku. Heinrich Himmler objavio je 18. travnja 1941. u Mariboru smjernice za iseljavanje izgnanaca iz Donje Štajerske. U Mariboru i na Bledu bili su ustrojeni njemački štabovi koji su bili spremni za iseljavanje.⁴⁵ Bila su organizirana tri vala iseljavanja Slovenaca s područja Trećeg Reicha. Prvi je bio sastanak koji je održan 6. svibnja 1941. u Mariboru, a predvodio ga je šef civilne uprave u Donjoj Štajerskoj, Sigfried Überreither te se planiralo da se Slovenci s područja štajerskih mjesta isele u Srbiju, u novonastalu Nedićevu Srbiju. Na sastanku je bio i vojni komandant za Srbiju, Helmut Förster koji je pristao primiti Slovence unatoč teškom stanju u Srbiji. Srbija nije nudila najbolje uvjete, prehrambene, za Slovence. U početku, NDH se nije slagala s njemačkim vlastima o iseljavanju Slovenaca na područje Srbije, ali u dogovoru s Hitlerom „s ciljem širenja njemačkog Lebensrauma i rješavanja srpskog pitanja, ustaške vlasti pristaju na nasilnu deportaciju s područja Štajerske i Gorenjske. Prvi val preseljenja izvršen je u tadašnju južnu Srbiju, današnju Bugarsku. Njemačko Ministarstvo vanjskih poslova dobiva telegram od Siegfrieda Kaschea, 13. svibnja 1941. da ustaše prihvaćanju Slovence iz donje Štajerske ukoliko se može izvršiti predaja Srba natrag u Srbiju, u zamjenu za Slovence. Iste godine, 4. lipnja održana je konferencija u Zagrebu u Njemačkom veleposlanstvu gdje se planira preseljenje slovenskog stanovništva u tri vala, od 7. lipnja do 31. listopada 1941. U svakom valu iseljavanja bile su deportirane posebne „nepoćudne“ skupine. Odlučili su da prognanici mogu sa sobom ponijeti do 50 kilograma prtljage po osobi. Za poljoprivrednike može se postići dogovor da mogu sa sobom uzeti kola s konjskom ili drugom zapregom, razumljivo, na osnovu reciprociteta. Svako od izgnanika može ponijeti i do 500 dinara.⁴⁶ Od prvobitno predviđenih prognanika 220.000 -260.000 ostalo je 179.000, dakle 41.000-81.000 manje.⁴⁷ Početkom lipnja uoči preseljenja prvog vala 1941. kroz Zagreb prolazili su prvi transporti prema Srbiji te je Alojz Colnar, predstavnik Slovenskog Crvenog križa u Zagrebu na južnom (zapadnom) kolodvoru organizirao davanje pomoći u hrani i lijekovima što su omogućili brojni zagrebački Slovenci i Zagrepčani kao i Hrvatski crveni križ. U prvom valu transportirano je 5.000 intelektualaca i političko „sumnjivih“ osoba izravno u Srbiju, osim svećenika koji su bili poslani u NDH, navodi se 397 slovenskih svećenika koji su bili poslani u NDH.⁴⁸ Prema istraživanju Marjete

⁴⁴ Marica Karakaš Obradov, *Novi mozaici nacija U „novim poredcima“*, Migracije stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugoga svjetskog rata I poraća, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014., str. 203.

⁴⁵ Isto, str. 203.

⁴⁶ Tone Ferenc, *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945*, Partizanska knjiga, Beograd, 1979., str. 209.

⁴⁷ Isto, str. 210.

⁴⁸ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 57.

Potočnik, među deportiranim bilo je 155 svećenika i redovnika.⁴⁹ Njih 44 našlo je svoje utočište u Hrvatskom zagorju. Svećenik iz župe Zavrč, Konrad Jarh, nasuprot Cestice bio je protjeran u župu Kamenica (ivanečko područje) u NDH.⁵⁰ Slovenski svećenici bili su raspoređivani po župama koje nisu bile u blizini slovensko- njemačke granice, da bi se time izbjegli ilegalni prelasci. Transport ptujskih konventualaca, 21. na 22. travnja 1941. opisuje I. Armada u svom članku; „Nadbiskup Alojzije Stepinac i zbrinjavanje slovenskih konventualaca u Drugom svjetskom ratu“.⁵¹ Prvi transport slovenskih svećenika iz Slovenije stigao je u Slavonski Brod, 5. srpnja, 1941. U vlaku je bilo 216 svećenika, od čega ih je 165 bilo lavantinskih, 12 ljubljanskih mirskih, 13 redovnika, 2 bogoslova i 24 redovnička brata. Od 216 svećenika, njih 38 svećenika- redovnika otišlo je u samostane, drugi dio te skupine bio je smješten u nadbiskupijski konvikt u Vlaškoj ulici, a treći dio skupine otišao je u konvikt u Slavonsku Požegu. Drugi transport slovenskih svećenika stigao je 11. srpnja, s njih 132.⁵² Njih 108 je bilo iz ljubljanske biskupije, a 24 iz koruškog dijela lavantinske biskupije. Starije svećenike, njih 74 bilo je smješteno u bivšem zavodu pravoslavnih svećenika u Srijemskim Karlovcima, a 52 odvedena su u Đakovo. Svećenici su dolazili i u manjim skupinama te su bili raspoređivani po konviktima, u ovom slučaju zagrebačkom i slavonsko-požeškom konviktu da bi naučili hrvatski jezik i bili raspoređivani po katoličkim župama u Hrvatskoj. Nakon vala deportacija, Oslobođilačka fronta pozivala je ljubljansko stanovništvo na demonstracije putem letaka, poput ovog:

»Posljednje noći su bile svjedok najteže tragedije koja može zadesiti neki narod. Svaku noć je kroz Ljubljanu prolazio voz s našim najboljim slovenačkim porodicama, koje je „varvarska Nemačka“ istrгла slovenačkoj zemlji i poslala u izgnanstvo. Stotine praznih slovenačkih kuća čeka da ih nasele njemački emigranti (čitaj: preseljenici - pr. Tone F.). Bijela Ljubljano, ti, koja si srce Slovenije, osjetila si sav bol majke Slovenije kojoj su otrgnuli djecu s grudi. U tim noćima si poslala duž pruge hiljade svoje djece da se oprostite od izgnanika.«⁵³

Germanizacija se Slovenije nastavila te je sljedeći val preseljenih Slovenaca bio nakon prvog vala koji je bio nevezan s preseljenjem slovenskih svećenika. Trebalo je u logor u Požegi deportirati 25.000

⁴⁹ Ivan Armada, „Nadbiskup Alojzije Stepinac i zbrinjavanje slovenskih konventualaca u Drugom svjetskom ratu“, *Razpravein gradivo revija za narodnostnavprašanja*, br. 80, str. 5-20., 2018., Ljubljana

⁵⁰ Nevenka Suić; Franjo Talan; Mirko Korotaj; Vera Borak; Katica Obadić; Ivan Košić, *Monografija općine Cestica*, Varaždin, 2005., str. 62.

⁵¹ Ivan Armada, „Nadbiskup Alojzije Stepinac i zbrinjavanje slovenskih konventualaca u Drugom svjetskom ratu“, *Razpravein gradivo revija za narodnostnavprašanja*, br. 80., str. 5-20., 2018., Ljubljana

⁵² Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 52.

⁵³ Tone Ferenc, *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945*, Partizanska knjiga, Beograd, 1979., str. 219.

Slovenaca, a vlasti NDH navode da je ipak preseljeno 9.793 Slovenaca.⁵⁴ Treći val planirao je iseliti Slovence u Srbiju, njih 65.000, što se nije ostvarilo. Nego, njih 22.797 je u razdoblju od 24. listopada do 17. studenoga 1941. bilo prisilno iseljeno u Njemačku.⁵⁵ Prema naredbama Nijemaca nije bilo moguće naseljavati protjerane Slovence u mjesta blizu njemačke granice, tj. granice Trećeg Reicha, poput Klanjca, Varaždina, Ludbrega, Zagreba, Samobora, Pregrade, Karlovca i sl.⁵⁶

Svećenici koji su našli svoje utočište na području Hrvatskog zagorja, njih 44 našlo je svoje utočište na području Varaždinske županije, bili su zbrinjavani od visokih crkvenih krugova, a neki su završili u logoru Jasenovac jer su pružali pasivan ili aktivan otpor vlastima Nezavisne Države Hrvatske. Ukupno je bilo iseljeno 397 svećenika u NDH.⁵⁷ Njih osmero izgubilo je živote u Jasenovcu: Franc Grobler, Franc Kač, Janez Kodrič, Franc Orešnik, Slovak Anselm Polak, Janez Rančigaj, Franc Rihar i Jakob Sem. Jedini preživjeli bio je Anton Rantaša. Gobler i Rančigaj našli su sklonište u Tuhlju kao pomoćnici svećenika, Kač je bio postavljen u Zagorskim Selima, Kodrič u Velikom Trgovišću, Rihar u Gornjoj Stubici, Rantaša u Klanjcu, a Polak je skrovište našao kod franjevaca u Varaždinu.⁵⁸

4.2. Svećenik Franjo Rihar

Slovenski svećenik Franjo Rihar jedan je od rijetkih slovenskih svećenika koji nisu protjerani na područje NDH, ali su svoj život skončali u logoru, najzloglasnijem ustaškom logoru, Jasenovcu. Za Rihara se Alojzije Stepinac, nadbiskup Zagrebačke nadbiskupije, posebno zalagao kada su ga ustaške vlasti zatočile u Jasenovcu. Tadašnji župnik u Gornjoj Stubici zanimljiv je po sačuvanoj priči u dokumentima koji su razjasnili njegovu sudbinu

Svećenik Franjo Rihar rođen je u Dobrovi kraj Ljubljane, 1909. godine. Za svećenika Zagrebačke nadbiskupije zaređio ga je Alojzije Stepinac, 29. lipnja 1934. U početku je Rihar bio kapelan, a zatim župnik u Đelekovcu kraj Koprivnice. Tamo je službovao od 1937. sve do 1941. godine.⁵⁹ Rat je

⁵⁴ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 57.

⁵⁵ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 57., vidi u :Tone Ferenc, *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945.*, Partizanska knjiga, Beograd, 1979.

⁵⁶ Slavko Alojz Kramar, *Slovenski izgnanci v Neodvisni Državi Hrvaški*, Svet slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb, Zagreb, 2015., str. 38.

⁵⁷ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 57.

⁵⁸ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 59.

⁵⁹ Hrvoje Petrić, „Prilozi za popis župnika i upravitelja župa Podravine od srednjega vijeka do 20. stoljeća“, *Podravina*, br. 13(26), str. 218-223., 2014., Koprivnica

dočeka kao svećenik u Gornjoj Stubici kada dolazi umjesto župnika Papića koji odlazi u Mariju Bisticu. O događaju koji se zbio 10. travnja 1941. u Gornjoj Stubici postoji dokument u državnom arhivu.⁶⁰ Rihar je morao na taj dan obaviti misu „Te Deum“ za prvu godišnjicu uspostave Nezavisne Države Hrvatske, što se nije dogodilo. Sljedeći dan ustaški tabor šalje ustaškom stožeru da je župnik u Gornjoj Stubici sabotirao proslavu godišnjice Nezavisne Države Hrvatske te da je služio „običnu misu“. Kao što se navodi odslužila se „obična misa“ te je izazvala ogorčenje stanovnika oko „3.500 do 4.000“.⁶¹ Ustaške vlasti su odlučile takvu nepodobnu osobu za dobrobit hrvatskog naroda „zbrinuti“, na posebno mjesto, u logor. Za ovaj slučaj postoje još tri verzije. Drugu verziju spominje Stjepan Kožul u svojoj knjizi *Spomenica žrtvama ljubavi zagrebačke biskupije*⁶², govori o tome kako je svećenik Rihar htio odslužiti misu, ali da su ustaški dužnosnici došli pola sata ranije i optužili ga da nije želio služiti misu i uhapsili ga.⁶³ Treća verzija je od tajnika Stepinca, dr. Lackovića koji navodi da je svećenika Rihara i drugu šestoricu slovenskih svećenika spasio „Nadbiskup zagrebački“ (pretpostavljamo Stepinac), te da su oni učinili „neke političke nerazboritosti koje je državna vlast kao Slovincima uzela za zlo“⁶⁴. Rihar je nakon toga bio osuđen na tri godine logora u Jasenovcu, od 18. travnja 1942. do 18. travnja 1945. Te godine bilo je uhapšeno još sedam slovenskih svećenika u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Njima se spočitavalo da se protive Nezavisnoj Državi Hrvatskoj te da surađuju s partizanima. Službovali su u Zagorju te su zatvoreni prvo u Klanjcu pa zatim u Varaždinu. Jedini od sedmorice koji je pušten bio je Jakov Fink, upravitelj župe Velika Erpenja, a ostalih šestoro završilo je u Jasenovcu. Na hapšenje Rihara reagira biskup Stepinac koji i šalje pismo 1. lipnja 1942., ministru unutarnjih poslova u NDH, dr. Andriji Artukoviću. Stepinac se žali da bi crkveni redovi trebali biti obaviješteni o hapšenju svećenika, predlaže Artukoviću da crkvene vlasti trebaju biti obaviještene o nepravilnostima i da se od njih traži pozivanje na odgovornost čak i ako je i potrebno crkveno kažnjavanje prije poduzimanja dodatnih mjera poput logora ili zatvora. Stepinac je dotada bio obaviješten samo o smrtnoj presudi kanonika dr. Lončara, iako su već tri svećenika bila poslana u koncentracijski logor. Stepinac je uvjeren u nevinost Rihara i navodi da Rihar takvu kaznu ne zaslužuje. „Uvjeren sam da se od tuda neće vratiti jer je on trebao da bude u sanatorijumu zbog

⁶⁰ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 62.

⁶¹ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 62.

⁶² Stjepan Kožul, *Spomenica žrtvama ljubavi zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 1992., str. 101-104.

⁶³ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 62.

⁶⁴ Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 56.

osjetljivog zdravlja“⁶⁵ Ponovno šalje pismo dr. Andriji Artukoviću , 8. rujna 1942. godine te ga moli da intervenira za uhapšene svećenike. Ministarstvo nije reagiralo ni na jedno pismo. Stepinac ponovno šalje pismo Artukoviću 2. studenog 1942. jer se Rihar nije vratio iz logora te tvrdi da je nevino osuđen. Neumorljivo Stepinac šalje sljedeće pismo 24. veljače 1943. izravno dr. Anti Paveliću te iznosi svoj stav: „ Ja se već mjesecima trudim da doznam sudbinu svojih sedam svećenika, koji su odvedeni u Jasenovac. Sve je do sada bilo uzalud. Sada je, međutim stigao službeni upit hrvatskoga konzula iz Ljubljane preko Ministarstva vanjskih poslova za župnika iz G. Stubice Franje Rihara, da se izvijesti, da li je živ, jer ga potražuje sestra. Iz svega moram zaključiti, da su svi pobijeni. Reći će se, da su bili protudržavno raspoloženi. Zašto nisu izvedeni pred sud? Ako nije dosta redovni, zašto nisu izvedeni pred prijeki sud, ili barem pred pokretni prijeki sud? Ovo je sramotna ljaga i zločin, koji vapije u nebo za osvetom, kao što je sramotna ljaga Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku. Što se mene kao svećenika i biskupa tiče, ja velim s Kristom na križu: Oče, oprosti im jer ne znaju što čine! A, čitava javnost, napose rodbina ubijenih, traži zadovoljštinu, odštetu, izvođenje krvnika pred sud. Oni su najveća nesreća Hrvatske“⁶⁶

4.3. Brojke o izbjeglim i iseljenim Slovencima na prostoru Nezavisne Države Hrvatske

Tablica br. 1

Tablice navode procjenu protjeranih i naseljenih Slovenaca, na primjer u tablici br. 1 navedeni brojčani podaci pokazuju doseljene Slovence u NDH. Tablica br. 2 navodi ukupnu procjenu useljenika na prostor NDH 1941., dok posljednja tablica pokazuje brojčane procjene 1945. o doseljenim Slovencima koji su se obratili Slovenskom crvenom križu.

Brojčani pokazatelj doseljenih Slovenaca u NDH bez „starosjedilaca“

Izvor	Brojčani pokazatelj doseljenika
T. Ferenc, <i>Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945.</i> ⁶⁷	oko 10.000
Štab za preseljenje u Mariboru do 29. rujna 1941. ⁶⁸	10.200 do 10.342

⁶⁵ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 63.

⁶⁶ Stjepan Kožul, „ Svećenici žrtve progona nakon II. svjetskog rata“, *Croatica Christiana periodica*, br. 22 (41), str. 172- 202., 1998., Zagreb

⁶⁷ Tone Ferenc, *Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945*, Maribor, 1968., str. 437.

⁶⁸ Isto, str. 255.

<i>Državno ravnateljstvo, jesen 1941.</i>	8.446 do 8.892
<i>Državna komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača, do listopada 1941.⁶⁹</i>	12.000
<i>Delegacija za reparaciju Slovenaca s Hrvatskega, listopad 1945. sastavljen prema spisima Državnog ravnateljstva za ponovu</i>	10.950 Slovenaca

Tablica br. 2

Ukupan broj Slovenaca u NDH legalno i ilegalno useljenih u NDH 1941.

Izvor	Brojčani pokazatelji Slovenaca
Konferencija u Zagrebu u rujnu 1941. ⁷⁰	31.341 (uključujući i 5.000 Slovenaca koji su iz Srbije došli u NDH)
MUP NDH (od 10. travnja 1941 do listopada 1941.)	19.304 Slovenaca (na području NDH)
M.Milić, <i>Plansko i nasilno raseljavanje Jugoslovana tokom drugog svetskog rata</i> ⁷¹	Ukupno: 26.541, organizirano preseljeno: 9.341, dobrovoljno: 17.000

Tablica br.3

Brojčani pokazatelji Slovenaca 1945. godine

Izvor	
<i>Delegacija za reparaciju Slovenaca, 9. srpanj 1945.</i>	16.541 Slovenaca (samo oni koji su se obratili Odboru za slovenske naseljenike i Slovenskom Crvenom križu)
<i>Delegacija za reparaciju Slovenaca, 9. srpanj</i>	35.000 Slovenaca, uključujući nasilno i

⁶⁹ Marica Karakaš Obradov, *Novi mozaici nacija U „novim poredcima”*, Migracije stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugoga svjetskog rata I poraća, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014., str. 228.

vidi u : Slobodan Milošević, *Izbeglice i preseljenici na teritorij okupirane Jugoslavije 1941-1945.*, Beograd, 1981., str. 154., str. 341.

⁷⁰ Tone Ferenc, *Nacističnaraznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941-1945*, Maribor, 1968., str. 284. i Slobodan Milošević, *Izbeglice i preseljenici na teritorij okupirane Jugoslavije 1941-1945*, Beograd, 1981., str. 154., str. 41.

⁷¹ Isto, str. 427.

1945.	dobrovoljno useljene Slovence
<i>Delegacija za reparaciju Slovencev</i> , rujan 1945.	donosi podatak da je na početku rata bilo 30.000 do 35.000

5. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata

Kako je razdoblje između dva svjetska rata za promatrano područje bilo vrlo važno tako je važno i razdoblje koje se započelo nakon Drugog svjetskog rata i trajalo je do 1991. godine. U promatranom razdoblju, radi lakše mobilnosti te života u zajedničkoj državi, nekadašnjoj Jugoslaviji, dolazi do povezivanja stanovništva na različitim područjima.

To je za sada još uvijek neistražena tematika, koja nije prioritetna niti u hrvatskoj niti u slovenskoj povijesti. Upravo stoga ju je moguće sagledati na temelju usputnih podataka o kojima su pisali zavičajni povjesničari i u radovima koji se uglavnom odnose na mikrolokacije. Činjenica je, da je ovakvih primjera mnogo i zapravo su dobri ilustratori kako se odvijao život u pograničnom prostoru i na promatranom geografskom prostoru nakon Drugog svjetskog rata.

Poslijeratno razdoblje u pograničnom području obilježeno je modernizacijom, pogotovo cestovnom. Na područje Varaždina i Varaždinske županije, vidljivo po popisu stanovništva, dolazilo je iz obližnje Štajerske.⁷² Posljedično je to utjecalo na razne segmente života. Poboljšale su se prometne veze, tako je npr. 1950. godine u rujnu puštena u promet skela koja je povezivala slovenska naselja s naseljem Babinec. Djeca sa slovenske obale Drave polazila su školu u hrvatskom naselju Lovrenčan te im je koristila skela. Poslijeratno razdoblje bilo je teško kako i za roditelje tako i za djecu. Većina ih nije odlazila u školu jer su se morala skrbiti o imanju budući da su im roditelji radili preko granice, u Sloveniji. Djeca iz obližnjeg sela Virje Otok odlazila su u školu u Ormož, ali malo njih je došlo do 5. razreda budući da su slabo poznavali slovenski jezik. Oni koji su i završili osmi razred često su odlazili raditi u Sloveniju i tamo su nastavili živjeti, zaboravljajući hrvatski jezik.

Dobre trgovačke veze imali su Međimurci s Prekomurcima. Posebno su poznati kupinari iz Prekomurja koji su u poslijeratnom razdoblju nabavljali robu u Međimurju te su ju preprodavali u Prekomurju. Bili su to kupinari iz Renkovaca koji su kupovali perad i jaja uz cestu Mursko Središće-Čakovec po jeftinijoj cijeni nego u Prekomurju. Poznavali su tri puta: put uz Muru, put prema Čakovcu i put Donjim Međimurjem. Zadnje mjesto im je bila Donja Dubrava, uz ušće Mure u Dravu,

⁷² Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 57.

a najčešće se prelazilo u Murskom Središću. Rjeđe se prelazilo prema Sv. Martinu, a najrjeđe prema Raskrižju.⁷³

U vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije većina stanovnika je u pograničnom području radila u Sloveniji, čak 93% zaposlenih u mjesnoj zajednici Jarki, nedaleko Cestice bilo je zaposleno u slovenskim poduzećima.⁷⁴ To nije izoliran slučaj samo za promatrano područje. Naime, sa slovenske strane se nakon Drugog svjetskog rata razvila industrija za koju slovensko stanovništvo nije imalo odgovarajuće izobrazbe i stoga su brojna mjesta upravo u industriji zauzeli radnici iz obližnjih hrvatskih krajeva. To je uzrokovalo brojne dnevne migracije, ali jednako tako nakon 1991. godine i brojne probleme, koji se još uvijek rješavaju.⁷⁵

Sve navedene veze, a bilo ih je još mnogo te je potrebno napraviti detaljno istraživanje, utjecale su i na stvaranje prijateljskih veza koje su onda rezultirale i formalno-pravnim povezivanjem. Tako su zabilježeni prijateljski odnosi između gradova i području sjeverozapadne Hrvatske i Slovenije. Jedan takav primjer bila je veza između Ptuja i Varaždina uspostavljena posjećivanjem Ptujčana varaždinskoj tvornici Varteks 1961. godine. Prijateljski odnosi su se proširili i na Čakovec pa se prva sindikalna sjednica održala krajem 1961. godine. Prvi sastanak bio je 1962. u Ptuju. Te iste godine održan je Tjedan bratstva i prijateljstva od 23. do 28. travnja gdje su Varaždinci nastupili u ptujskom kazalištu. Sljedeće godine domaćin je bio Varaždin, a treći sastanak bio je u Čakovcu gdje se uključila i općina Ormož. Kasnije se uključuje i općina Slovenska Bistrica, Pregrada, Krapina i dr. Tjedan prijateljstva održavao se sve do raspada Jugoslavije 1991., a zadnji puta bio je održan u selu Zavrič između Varaždina i Ptuja.⁷⁶

Jedan od najvažnijih poduzeća „Termodinamika d.o.o.“, industrija toplinskih, zvučnih i protupožarnih izolacija, nastala je 1980. godine kao rezultat suradnje Hrvatske i Slovenije. U obližnjoj Škofjoj Loki djelovali su pogoni proizvodnje izolacijskih materijala „Termika“ te je ujedno tvornica i rezultat suradnje pogona i novonastale tvornice. U Novom Marofu djeluje tvornica kamene vune koja je ostala

⁷³ Jelka Pšajd, „Poti renkovskihkupinarjev v Međimurje“, *In Slovenci na Hrvaškem : dediščinainsedanost : zbornik referatov s posveta "Etnološka dediščinain kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem*, ur. Katalin Hirnök Munda, Miha Ravnik, 2014: 259- 265., Ljubljana

⁷⁴Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin 2015., str. 57.

⁷⁵ Vladimir Klemenčič, „Slovensko hrvaška obmejna regija in njene funkcije v povezovanju med Hrvaškoin Slovenijo in v luči evropske integracije“, *Dela*, br. 16, str. 7-16., 2001, Ljubljana

⁷⁶Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 58.

u vlasništvu slovenskog poduzeća sa sjedištem u Ljubljani sve do 1988. godine. Nakon raspada Jugoslavije, tvornica djeluje samostalno kao poduzeće.⁷⁷

Možda su jedni od najvažnijih segmenata koji sežu daleko u prošlost i prekogranični brakovi. Važno se čini istraživanje Jasne Čapo koje se veže uz pogranično hrvatsko - slovensko područje uz rijeku Sutlu.

Smatra se da su gospodarski odnosi razvijeniji od bračnih veza u pograničnom području.⁷⁸ Osamdesetih godina dvadesetog stoljeća primijećeno je manje miješanih brakova u klanjevačkom i kumrovačkom području. Jasna Čapo istraživala je mješovite brakove na slovenskoj strani Sutle, na području Bistrice ob Sotli te zaključuje kako se primjećuje da u ljudima cijeloga života živi osjećaj pripadnosti, odgovornosti i reference spram svoga naroda, latentna distanca, sumnjičavost spram drugog naroda, te se to iskazuje težim odlučivanju na sklapanje etnički mješovitog braka.⁷⁹ To ukazuje i na podatak da se krajem dvadesetog stoljeća broj Slovenaca na pograničnom području smanjio nego na početku stoljeća. Provedena su istraživanja na temelju matičnih knjiga, umrlih i vjenčanih te je vidljivo da su bračne veze bile učestalije na području župa koje su smještene uz rijeku Sutlu. Najdrastičniji primjer je Pregrada koja početkom 20. st. ima 64 Slovenaca, odnosno 10% ukupnog stanovništva Pregrade, dok krajem stoljeća ih je svega 8, statistički 0,5% stanovništva Pregrade. Grad Krapina brojio je 1900., 60 Slovenaca dok se broj 1991. prepolovio na 26 Slovenaca. Pozitivan primjer je Hum na Sutli koji je 1990. brojio 32 Slovenaca, a 1991. broj se udvostručio na čak 61 Slovenca.

6. Rat i osamostaljivanje

Nakon posljednjeg komiteta 14. Saveza komunista Jugoslavije, Jugoslavija odlazi u povijest. Republike unutar socijalističke i federativne države bile su korak do osamostaljenja koje je nastupilo 1991. godine kao i početak novog sukoba između Hrvatske i Srbije. U početku bilo je upitno hoće li se sukob odvijati između dvije zemlje ili će to biti početak sukoba i ostalih republika. Hrvatska najavljuje svoju suverenost ,a nakon proglašenja slovenske samostalnosti iz Varaždina kreću kolone tenkova kako bi slomili slovensku želju za samostalnošću. Kada su tenkovi Jugoslavenske narodne armije (JNA) 27. lipnja 1991. krenuli iz Varaždinske vojarne prema Ormožu, bilo je pitanje vremena hoće li izbiti sukob. Pod komandom Berislava Popova tenkovi razaraju i unose pravu ratnu scenu u Gornju

⁷⁷ Darinka Hajduk-Vučić...[et al.], *Županija varaždinska*, Varaždin : "Garestin", Varaždin, 1995., str. 78.

⁷⁸ Jasna Čapo, "Hrvatsko- slovenski brakovi uz rijeku Sutlu", u: *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije*, sv. 5., str. 114-115, 1988, Ljubljana.; Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 70.

⁷⁹ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 70.

Radgonu i Prekmurje.⁸⁰ Slovenska epizoda traje od 27. lipnja, pa sve do 5. srpnja te završava neuspješno za jedinice 32. varaždinskog korpusa. Jedinice JNA korpusa nisu uspjele probiti blokadu na mostu kod Ormoža, na slovenskim cestama ginu tri oficira i više vojnika.⁸¹ U Varaždinu je bio smješten 32. korpus kopnene vojske jugoslavenske narodne armije (JNA) koji je ovdje bio lociran od preustroja 1987/88. kada je armija prešla s armijskog na vojni sustav djelovanja. Područje njegovog djelovanja bila je sjeverozapadna Hrvatska (Međimurje, Hrvatsko zagorje, Podravina, Bilogora, dio zapadne Slavonije, Moslavine i bjelovarsko-križevačko područje) te se smatra jednim od najjačih korpusa JNA.⁸² U svojoj knjizi Zlatko Mehun, varaždinski ratni novinar i publicist, tadašnji zaposlenik HTV-a opisuje taj 27. lipnja :„Toga četvrtka izjutra naši susjedi Slovenci su još proslavljali dan proglašenja neovisnosti svoje „dežele“, a u varaždinskoj kasarni „Kalnički partizani“ već su se zagrijavali tenkovski motori i pripremao pokret većeg dijela oklopno-motoriziranih jedinica 32. moćnog korpusa JNA prema sjeveroistočnom dijelu Slovenije, s konačnim zadatkom „zaposjedanja i obezbeđivanja“ jugoslavenske granice od eventualne agresije stranih sila.“⁸³ Tada je Zlatko Mehun s članovima male ekipe varaždinskog Dopisništva HTV-a, Milanom „Bracom“ Babićem i Antunom Čavlekom „Čonom“ krenuo za zastrašujućim konvojem prema ormoškom mostu, tada ni ne sluteći da je to prvi ratni dan zastrašujućeg rata na prostorima bivše Jugoslavije. Svjedočio je toga dana i javno, uživo te je izvijestio o počecima zastrašujućeg razaranja ormoškog mosta i neprobojnih barikada na slovenskoj strani od kojih je ostalo samo željezo i dim. „Te večeri, iako umoran od cjelodnevnog posla, dugo nisam mogao zaspati. Postalo mi je jasno da sam proveo svoj prvi ratni dan te da JNA više nije ona vojska u koju su nas učili vjerovati 45 godina“⁸⁴ Zlatko Mehun izvješćivao je i na području Međimurja kada su Međimurci zapriječili prolaz JNA prema Sloveniji prolazivši kroz Raskrižje. Zlatko Mehun u tom je trenutku izvješćivao: „Ovo ovdje je Slovenija. U njoj i dalje bjesni rat. A tamo preko ovog mosta je Hrvatska, još uvijek slobodna i suverena. Ili se možda, varam?“⁸⁵ U vrijeme tog prvog sukoba stanovnici naselja Virje Otok uz Dravu napustili su svoje domove. Bio je to početak kraja zajedničkih poslova između susjeda. Granica nije označavala novu suradnju nego zahlađenje odnosa i početak dijaloga „ovo je moje, a ovo tvoje“ oko podjele teritorija. Prije rata zabilježeno je da su stanovnici naselja Zavrč u Sloveniji i naselje Dubrava Križovljanska imali zajedničku župu i groblje, što nakon rata više nije bilo obnovljeno. Iz Dubrave Križovljanske veći dio stanovništva iselio se u Sloveniju. Većina brakova, čak 80% miješano je u Dubravi Križovljanskoj. Sklapanjem

⁸⁰ Dražen Dretar, Želimir Škarec, Boris Kožar, Varaždinski dani rata, NIŠP Varaždin, Varaždin, 1991., str. 1.

⁸¹ Isto, str. 2.

⁸² Ivica Hrastović, „Zauzimanje vojarni JNA u Varaždinu i predaja 32. varaždinskog korpusa JNA“, *Polemos*, br 18 (9), str. 119- 135., 2006, Zagreb

⁸³ <https://evarazdin.hr/magazin/sredistu/foto-uoci-dana-oslobodenja-varazdina-ekskluzivne-fotografije-i-izvorna-sjecanja-na-dane-rata-u-gradu-358636/>, posjet 1. srpnja 2018.

⁸⁴ Isto, posjet 1. srpnja 2018.

⁸⁵ Isto, posjet 1. srpnja 2018.

sporazuma o dnevnim migracijama bilo je određeno pod kojim se uvjetima može preći granica i na kojim mjestima granica završava jer dotadašnje stanovništvo na to nije naviklo. Poslovi koji su se nekada obavljali bez problema, bez radnih viza, slovenskih/hrvatskih državljanstava, boravišnih dozvola- odvajanjem zemalja postali su teško dostupni .Uspostavom granice, neka poduzeća poput Rafinerije „Lendava“ i staklane „Rogaška Slatina“ trebala su zadržati hrvatsku radnu snagu jer je nedostajalo kvalificiranih Slovenaca za određene poslove. Također su se pojavili problemi na makroregionalnoj razini. Gospodarska povezanost i razmjena sjeverozapadne Slovenije (Maribora) s Međimurjem i Podravinom se smanjila. Većina studenata iz Istre studirala je u Ljubljani, a u Mariboru studirali su Međimurci i Podravci.⁸⁶ Kazivačica Marija Stuhne iz Huma na Sutli smatra da su „Slovinci počeli gledati da zaposle svoje, a počeli su dovoditi i Rumunje koji jeftinije rade“. Najveće probleme imaju mladi radno sposobni ljudi. Starije generacije se s time ne susreću jer su im mirovine „vani“. Jedan dio hrvatskih državljana dobio je otkaz zbog neposjedovanja stalnog boravišta u Sloveniji, kako u okolici Huma na Sutli tako i u Kumrovcu i Klanjcu. Slični problemi dogodili su se i s boravištem za koje se Slovenija nije pobrinula. Ti ljudi postali su višak u slovenskim poduzećima zbog neposjedovanja boravišnih i radnih viza. U Hrvatskoj su se našli bez prava na naknadu s burze i bez zdravstvenog te mirovinskog osiguranja.⁸⁷

Donošenjem Ustava, tzv. Božićnog Ustava, 22. prosinca 1990. godine, Slovenci dobivaju status nacionalne manjine. Ustav Republike Hrvatske sadrži 22 nacionalne manjine. U 2011. godini u Republici Hrvatskoj je popisano 10.517 pripadnika slovenske nacionalne manjine. Najviše Slovenaca živi na području Grada Zagreba, Primorsko-goranske, Splitsko-dalmatinske, Zagrebačke, Varaždinske i Osječko-baranjske županije.⁸⁸

7. Slovenska društva danas na području Međimurske, Varaždinske i Krapinsko-zagorske županije

Savez Slovenaca u Republici Hrvatskoj upisan je u Registar saveza i drugih oblika udruživanja društvenih organizacija 12. ožujka 1992. godine. sa sjedištem u Rijeci, Podpinjol 43. Pod novim nazivom, Savez slovenskih društava u Republici Hrvatskoj, sa sjedištem u Zagrebu, Masarykova 13,

⁸⁶ Vladimir Klemenčič, „Slovensko hrvaškaobmejna regija in njene funkcije v povezovanju med Hrvaškoin Slovenijo in v luči evropske integracije“, *Dela*, br. 16, str. 7-16., 2001., Ljubljana

⁸⁷ Filip Škiljan, *Slovinci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 147.

⁸⁸ <https://ljudskaprava.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/slovinci/368>, posjet 8. srpnja 2018.

upisan je u Registar udruga Republike Hrvatske, 2. ožujka 1998. godine.⁸⁹ Od svibnja 2018. godine, sjedište se Saveza ponovo preselio u Rijeku.

Iz Državnog se proračuna Republike Hrvatske od 1992. godine financijski pomažu etnički programi jedanaest kulturnih društava Slovenaca koji djeluju u okviru Saveza slovenskih društava u Republici Hrvatskoj.⁹⁰

To su:

1. Kulturno-prosvjetno društvo „Slovenski dom“ Zagreb
2. Kulturno-prosvjetno društvo „Bazovica“ Rijeka
3. Slovensko društvo „Triglav“ Split
4. Udruga Slovenaca „France Prešern“ Šibenik
5. Slovensko kulturno društvo „Lipa“ Dubrovnik
6. Slovensko kulturno društvo „Istra“ Pula
7. Slovensko kulturno društvo „Lipa“ Zadar
8. Slovensko kulturno – prosvjetno društvo „Snežnik“ Lovran
9. Slovensko kulturno društvo „Nagelj“ Varaždin
10. Kulturno društvo „Slovenski dom“ Karlovac
11. Slovensko kulturno društvo „Oljka“ Poreč

Trenutačno je u Savez uključeno 16 slovenskih društava koji se nalaze na prostoru cijele Hrvatske. Osim gore navedenih, društva su i u mjestima; Tršće (Gorski kotar), Buzet, Umag, Labin i Osijek.⁹¹

Slovensko kulturno društvo „Nagelj“ osnovano je 2008. godine. Prvi predsjednik jednoglasno izabran bio je prof. Marijan Husak. Utemeljitelji SKD-a „Nagelj“, ujedno i članovi od 2008. su: Barbara Antolić Vupora, Karel Benko, Alenka Bezjak, Ivan Bezjak, Kristina Borusević, Ana Brežnjak, Nadica Filipašić, Neža Gradečak, Patricija Hip, Štefica Horvat, Irena Hrupek, Mihaela Hrženjak, Nataša Hrženjak, Marijan Husak, Frančiška Jurčević, Nevenka Kazić, Milena Kefelja, Ana Kirić, Ivan Kirić, Božica Kolenko, Elidija Kos, Nada Kumek, Smiljana Kumek, Vida Latin, Natalija Lazar, Kristina Maruševac, Marija Miščević, Anica Mimlek, Stanka Obadić Tomić, Stanislav Polak, Vlasta Poljak, Olga Pospiš, Božena Prikratki, Josipa Prikratki, Cecilija Puček, Majda Stojko, Mojca Stojko, Marija Suhovršnik, Ana Šerdoner, Antonija Šerdoner, Igor Šerdoner i Zdenko Šerdoner.⁹² Od 2009. godine u SKD-u „Nagelj“ je Jasmina Hrženjak, od 2010. Ana Šerdoner i Antonija Šerdoner, od 2011. Ana Antolić, Ljubica Dobrotić, Ljubislava Fluksek, Milena Kolar i Julijana Koširiviljem Rajh, od 2012. Luka Gotal, Polona Gotal i Suzana Kranjčec.⁹³

⁸⁹ Isto, posjet 8. srpnja 2018.

⁹⁰ Isto

⁹¹ www.slovinci.hr, posjet 8. srpnja 2018.

⁹² Filip Škiljan, *Slovinci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015., str. 102.

⁹³ Isto, str. 102.

Nakon Marijana Husaka, predsjednikom postaje Igor Šerdoner. Trenutna predsjednica Slovenskog kulturnog društva „Nagelj“ je Martina Lesjak.

Jedna od važnijih aktivnosti članova SKD „Nagelj“ bilo je uvođenje učenja slovenskog jezika po modelu C u Drugu gimnaziju u Varaždinu. Tako je od 1. prosinca 2011., 77 učenika Druge gimnazije u Varaždinu počelo učenje slovenskog u redovnoj nastavi. Druga Gimnazija Varaždin prva je škola u Hrvatskoj u kojoj učenici uče slovenski jezik i kulturu u redovnom nastavnom programu.⁹⁴

Slovensko društvo „Nagelj“ obilježava važne obljetnice vezane uz slovensku nacionalnu manjinu i njihovo djelovanje u Varaždinu i okolici. Tako je 9. studenoga 2010. u Županijskoj palači u Varaždinu obilježena 200. obljetnica rođenja Stanka Vraza. U listopadu iste godine u Gradskom muzeju postavljena je izložba „Slovenci u Varaždinu“. Dan smrti Franca Prešerna, 8. veljače u Sloveniji se obilježava kao državni praznik koji se također obilježio u Županijskoj palači u Varaždinu uz nastup Varaždinskog obrtničkog zbora pod vodstvom Dade Ruže.⁹⁵ Prešernov dan svake se godine obilježava uz bogat program gostovanja. Godine 2011. predstavljena je monografija „Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama“, 2012. predstavljena je knjiga Polone Jurinić „Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti“ u dvorani Županijske palače u Varaždinu. Izložba kao i misa posvećene su 7. prosinca 2012. prognanim slovenskim svećenicima koji su za vrijeme Drugog svjetskog rata i poraća službovali na varaždinskom području. Paralelno s tom izložbom, postavljena je druga izložba „Gradovi i trgovišta na hrvatsko-štajerskoj granici“. Uz kulturne manifestacije, ostvarena je i suradnja između predstavnika Ljubljane i Varaždina. Ostvarena je i suradnja varaždinske i ljubljanske gimnazije.

Do današnjih dana nije dovoljno istraženo djelovanje slovenskih društava u vrijeme između dva rata na području Varaždina, Čakovca, Međimurja i Hrvatskog zagorja.⁹⁶

8. Znameniti Slovenci

Sve ovdje navedene veze tijekom 20. stoljeća utjecale su i na trajno doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva. Pojedinci koji su se doselili i živjeli na prostoru triju županija često su pustili i značajniji trag. Razvrstani su u skupine prema metodologiji Vere Kržišnik-Bukić. Tako prvu skupinu

⁹⁴ <http://www.politikaplus.com/novost/48325/varazdinski-gimnazijalci-prvi-u-hrvatskoj-uce-slovenski-u-redovnoj-nastavi>, posjet 1. srpnja 2018.

⁹⁵ Filip Škiljan, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin. 2015., str. 108.

⁹⁶ Janja Žitnik Serafin, „Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslavenskem prostoru“, *zbornik Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovenskega prostora*, ur. Janja Žitnik Serafin, 2014: 119- 137, Ljubljana

čine svećenici i teolozi, drugu učitelji i profesori, treću znanstveni istraživači i znanstvenici, četvrtu slikari, kipari i arhitekti, petu kazališni i filmski glumci i šestu sportaši.⁹⁷

8.1. Slovenski franjevci koji su djelovali na području Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda

Većina franjevaca koji su rođeni na teritoriju Republike Slovenije, Štajerske i Prekmurja, upravo zbog stoljetne povezanosti i s Međimurjem i Varaždinom (gimanzijom) dolazili su i ostajali na području Hrvatske franjevačke provincije.⁹⁸ Franjevačka provincija Sv. Ćirila i Metoda osnovana je 1900. godine.⁹⁹

Za navedenu trojicu franjevaca koji su rođeni u Sloveniji, djelovali i umrli u Varaždinu, poznati su samo ovi podaci.

Farkaš, Fakundo rođen je u Strehovcima pri Dobrovniku 17. rujna 1903., a umro je u Varaždinu 12. prosinca 1925.¹⁰⁰

Požlep, Pavao rođen je u Brezovcu pri Cirkulanah 28. siječnja 1854., a umro je u Čakovcu 2. svibnja 1939. U Nekrologu zabilježeno je da je bio »...neumoran u molitvi i meditaciji«¹⁰¹

Strniša, Živko Vital rođen je u Toplicama pri Novem Mestu 22. siječnja 1886., a umro je u Varaždinu 26. ožujka 1968.¹⁰²

Za navedene franjevce poznati su detaljniji podaci o njihovom službovanju i o djelovanju u zajednici. Istaknuti franjevci značajni su zbog djelovanja na području Međimurske, Varaždinske i Krapinsko-zagorske županije.

Borštnik, Bazlije rođen je u Banja Loki pri Kostelu 14. listopada 1884., a umro je na Trsatu 16. travnja 1968. Bio je gvardijan u Klanjcu (1913-1918.), Virovitici (1925-1933.) te u Čakovcu (1936-1939.)¹⁰³

⁹⁷ Vera Kržišnik Bukić, „Znameniti Slovenci u Hrvatskoj kroz povijest“, *Migracijske i etničke teme*, 22 (4), str. 421-445., 2006., Ljubljana

⁹⁸ Barbara Riman, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, br. 68 (149), str. 126–149, 2014., Ljubljana

⁹⁹ Franjevački samostan u Krapini je do 1900. bio uključen u slovensku provinciju Sv. Križja

¹⁰⁰ Barbara Riman, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, br. 68 (149), str. 126–149., 2014, Ljubljana

¹⁰¹ Isto, str. 133.

¹⁰² Isto, str. 133.

¹⁰³ Isto, str. 135.

Derkeš, Fabijan rođen je u Maloj Polani pri Velikoj Polani 31. siječnja 1903., a umro je u Baču 27. kolovoza 1966. Gimnaziju je pohađao u Varaždinu 1914. godine, a potom je postao kandidat za brata laika.¹⁰⁴ Službovao je u Klanjcu, Baču i Koprivnici.

Habjan, Benvenut rođen je u Selcima 29. svibnja 1871., a umro je u Bjelovaru 17. siječnja 1947.¹⁰⁵ Obnašao je dužnost predstojnika samostana u Samoboru, bio je gvardijan u Klanjcu (1907-1912.) te u Varaždinu (1917-1924.), kasnije postaje gvardijanom u Virovitici i Jaski.

Hvalc, Hermenegildo rođen je u Orešju (Bizeljsko) 13. lipnja 1898., a umro u Klanjcu 8. rujna 1920. U Red je ušao 1915. godine.¹⁰⁶ Umire u 22. godini, vrlo mlad, ne dovršivši studij teologije.

Novak, Franjo Rufin rođen je u Sv. Jerneju pri Ločah 4. srpnja 1832., a umro je u Klanjcu 3. travnja 1914.¹⁰⁷ Najveći dio života proveo je u Klanjcu.

Sbüll, Siksto rođen je u Tišini 22. prosinca 1889., a umro je u Čakovcu 4. kolovoza 1944.¹⁰⁸ Obnašao je funkciju gvardijana u Virovitici (1921- 1924.), Čakovcu (1924- 1930.) i Karlovcu (1939- 1942.)

Turk, Efrem rođen je u mjestu Zagorje na Krasu 28. studenog 1849. Značajan je za područje Varaždina jer u Varaždinu predavao retoriku, matematiku i njemački jezik. Umire u Samoboru 9. prosinca 1916.

Veren, Klement rođen je u Murskoj Soboti 5. prosinca 1887. godine. Bio je povjerenik Hrvatsko-slovenskog franjevačkog bratstva u SAD-u. te stupa u Hrvatsku franjevačku provinciju sv. Ćirila i Metoda 1904. godine. Završio je srednjoškolsko obrazovanje u Varaždinu i teološko na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.¹⁰⁹ Godinu dana djeluje u malom sjemeništu u Varaždinu. Boravi u Chicagu od 1926- 1929. kao poglavar Jugoslavenskog franjevačkog komesarijata. Za vrijeme Drugog svjetskog rata boravi u Čakovcu gdje se odupire mađarskoj okupaciji. Nakon rata boravi u Virovitici. Umire u Čakovcu, 29. kolovoza 1954. godine.

Zabavnik, Alojzije rođen je u Lačavesi pri Miklavžu pri Ormožu 2. veljače 1848., a umro je u Čakovcu 15. ožujka 1913.¹¹⁰ Obnaša dužnost gvardijana u Čakovcu od 1883. do 1884. godine.

Žalig, Norbert rođen je u Beltincima 19. studenog 1902. godine. Obnašao je dužnost gvardijana u Čakovcu 1942. do 1947. te u Virovitici i Osijeku. Umire u Varaždinu, 11. listopada 1971. godine.

¹⁰⁴ Barbara Riman, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, br. 68 (149), str. 126–149., 2014, Ljubljana, str. 135.

¹⁰⁵ Barbara Riman, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, br. 68 (149), str. 126–149., 2014, Ljubljana, str. 135.

¹⁰⁶ Isto, str. 136.

¹⁰⁷ Isto, str. 137.

¹⁰⁸ Isto, str. 138.

¹⁰⁹ Isto, str. 138.

¹¹⁰ Isto, str. 138.

U posljednju kategoriju smješteni su franjevci o čijem životu se može naći detaljnije u literaturi. U svrhu ovog rada, značajniji su franjevci čije se djelovanje može pratiti u prethodno navedenim županijama.

Oštir, Filip rođen je u Škalu pri Nazarju 5. siječnja 1871., a umro je na Trsatu 31. ožujka 1934.¹¹¹ U Hrvatsko- slovensku provinciju Sv. Križa pristupa 1891. godine. U Varaždinu boravi 1907. do 1908. godine. Godine 1909. do 1919. djeluje u Klanjcu gdje sniva Cecilijansko društvo. Djeluje u Samoboru (u dva navrata), Karlovcu i Slavonskom Brodu. Na Trsat se vraća 1926. gdje djeluje do smrti.

Troha, Mihael rođen je u Babnom Polju 15. svibnja 1880., kršten je bio u Prezidu., a umro je na Trsatu 14. veljače 1953.¹¹² Značajan je za djelovanje na Trsatu. Godine 1907. postaje učiteljem klasičnih jezika i njemačkog jezika u franjevačkom liceju u Varaždinu.

Vošnjak, Vendelin rođen je u Konovu pri Velenju 13. rujna 1861. godine. Studirao je filozofiju u Pečuhu, a teologiju u Grazu i Innsbrucku. Bio je profesor na Franjevačkom učilištu u Varaždinu i Zagrebu.¹¹³ Umire u Zagrebu, 18. ožujka 1933. godine.

8.2. Profesori u Varaždinskoj gimnaziji

Varaždinsku gimnaziju osnovali su daleke 1636. godine, isusovci. Isusovci su također u gimnaziji imali status profesora i tako je ostalo do razdoblja Marije Terezije i Josipa II. kada zaposlenje dobivaju svjetovni profesori, a među njima i Slovenac Anton Rajšp. Školske godine 1770/71. mehaniku i njemački jezik u gimnaziji počinje predavati spomenuti Anton Rajšp. On uvodi promjene u školski sustav kao i u opremanju gimnazije, tj. u gimnaziju zahvaljujući njemu dolazi fizikalna zbirka. Sredinom devetnaestog stoljeća dolazi novi nastavni program, tzv. Thunova reforma čime gimnazija postaje srednjoškolskom ustanovom u trajanju od osam razreda. U tom razdoblju dolaze znameniti slovenski profesori koji će predavati i djelovati u gimnaziji. Budući da većim djelom profesori poput: Antona Rajšpa, Jerneja Francelja, Matije Valjavca, Luke Zime, Sebastijana Žepiča, Josipa Starea i učenika gimnazije Ivana Vinkoviča djelovali u 19. stoljeću, posebno nas zanima Josip Križan čije djelovanje se može smjestiti u prvu polovicu 20. stoljeća.

Josip Križan

Josip Križan rodio se 31. prosinca 1841. godine u Kokoričima u župi sv. Križa kraj Ljutomera na Murskom polju u Donjoj Štajerskoj. Podrijetlom je iz imućnije seljačke obitelji koja mu je, na poticaj

¹¹¹ Barbara Riman, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, br. 68 (149), str. 126–149., 2014, Ljubljana, str.140.

¹¹² Isto, str. 142.

¹¹³ Isto, str. 144.

njegova učitelja Roholeca, odlučila osigurati nastavak školovanja.¹¹⁴ Godine 1854. godine, upisuje treći razred njemačke škole u Radgoni koji će mu odrediti sljedeći korak obrazovanja, a to će biti Varaždinska gimnazija. Prvi razred upisuje 1855. godine, završava polaganjem ispita zrelosti 1863. godine. U gimnaziji istaknuo se u prirodoslovnim predmetima kod profesora Franje Folprechta. Upravo ta motivacija natjerala ga je da upiše studij matematike, fizike i filozofije u Grazu, umjesto studija teologije od kojeg je odustao nakon dva mjeseca. Roditeljeva želja bila je da im sin postane svećenikom što je rezultiralo razočarenjem pa se mladi Križan tijekom fakultetskog obrazovanja uzdržavao instrukcijama. Velika moralna podrška bio mu je bivši učitelj u varaždinskoj gimnaziji, Martin Valenčak, koji je u međuvremenu premješten u Graz. Nakon trogodišnjeg studija prirodoslovnih predmeta, Josip Križan je u Grazu položio učiteljski ispit kojim je potvrdio svoju osposobljenost za rad u višoj i nižoj gimnaziji. Već početkom školske godine 1867/1868. je kao “pripravnik za gimnazijalno učiteljstvo” počeo raditi u požeškoj nižoj gimnaziji. Tu je proveo dvije početne godine svojeg službovanja tijekom kojih je, prema tadašnjem običaju, kao početnik predavao niz raznorodnih predmeta (matematiku, fiziku, prirodopis, povijest i njemački jezik).¹¹⁵ U Požegi je prvo stekao status namjesnog, a nakon toga pravog učitelja. Također, u Požegi se pripremao za stjecanje doktorata. Početkom školske godine 1869/1870., točnije 18. rujna 1869. , Josip Križan je premješten u Varaždinsku gimnaziju gdje je ostao raditi sve do odlaska u mirovinu, 26. listopada 1903. godine.¹¹⁶ U Varaždinskoj gimnaziji profesor Križan predavao je njemački jezik, matematiku i logiku, a kad je 23. prosinca 1869. godine položio i treći rigorosum, sljedećega dana je na sveučilištu u Grazu, promoviran za doktora filozofije. Godina 1869., razdoblje je mračne političke egzistencije hrvatskog naroda u tzv. mađarskoj politici. Godina nakon sklapanja neprežaljene Nagodbe hrvatskoga naroda kada je trebalo doprinijeti razvoju i širenju hrvatskoga jezika i kulture te širenju znanja. Varaždin je tada dobio takvu osobu, novopridošloga profesora iz požeške gimnazije. Kad je tadašnji ravnatelj Varaždinske gimnazije, Franjo Pongračić, otišao na bolovanje 1899., kao najstariji član učiteljskog zbora preuzeo je ravnateljsku dužnost, obavljao ju je dva puta u razdobljima od tri mjeseca. Kulturni su djelatnici prvo u Zagrebu 1869. godine pokrenuli akciju javnih predavanja namijenjenih “hrvatskim ženama i djevojkama”. Tu ideju od Zagreba preuzeo je Josip Križan koji je ujedno bio i inicijator takvih predavanja. Održao je prvo predavanje 18. ožujka 1870. godine na temu “O treptajućem gibanju i o Cortijevh vlakninah u uhu”. Ova predavanja pratio je varaždinski tjednik „Pučki prijatelj“ kao i zagrebački „Vienac“. Ova predavanja toliko su bila posjećena da prilikom Križanovog predavanja 1870. godine , “O uzdušnoj munjini” nije bilo slobodnih mjesta u gledalištu.

¹¹⁴ Siniša Horvat, „Prosvjetni i kulturni rad profesora Josipa Križana“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 35(1), str. 249-258., 2003., Zagreb

¹¹⁵ Siniša Horvat, „Prosvjetni i kulturni rad profesora Josipa Križana“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 35(1), str. 249-258., 2003., Zagreb

¹¹⁶ Isto

Predavanja su se nastavila i 1871. kada je održao predavanja na temu "O ustrojstvu oka i vida". Josip Križan bio je izuzetno društveno i kulturno aktivan. Bio je član: Matice hrvatske, Matice slovenske i Društva sv. Mohora u Celovcu . Pripada mu zasluga kao članu osnivačkog odbora Hrvatskog pjevačkog društva „Vila“, koje je skupina varaždinskih domoljuba osnovala 1875. godine, nasuprot pjevačkom društvu varaždinskih Nijemaca. Profesor Križan je na prvoj glavnoj skupštini *Vile* održanoj 26. ožujka 1876. godine, izabran za njezina prvog blagajnika.¹¹⁷ Križan nije zaboravio svoj materinjski slovenski te je pisao i na njemu u *Kresu* te u mariborskom učiteljskom glasilu „Popotnik“. Jedno takvo djelo na slovenskom je „Logika prijateljem mudroslovlja“. Josip Križan odlazi u mirovinu u jesen 1903. godine te posljednje godine svoga života provodi s obitelji. Umire 16. srpnja 1921. godine.

8.3. Znanstvenici u 20. stoljeću. na prostoru Međimurske, Varaždinske i Krapinsko- zagorske županije

Jedan od takvih je **Martin Vabušek** rođen u Murskom Središću, Međimurska županija ,1921. godine. Postaje 1964. šefom službe za interne bolesti Medicinskog centra u Zadru. U prvoj polovini osamdesetih godina prof. dr. sc. Martin Vabušek osniva Kardiološki laboratorij koji će biti zametak razvoja kasnije invazivne kardiologije u Općoj bolnici Zadar.¹¹⁸ Profesor je interne medicine na Medicinskom fakultetu u Splitu.

8.4. Umjetnici u 20. stoljeću na prostoru Međimurske, Varaždinske i Krapinsko- zagorske županije

Radoje Hudoklin, kipar i restaurator iz Šentjerneja koji djeluje u prvoj polovici 20. stoljeća. Radio je na brojnim zdanjima katedrala i crkava od crkve Sv. Duha u Zagrebu do katedrale u Đakovu. Na području Krapinsko-zagorske županije restaurirao je i konzervirao freske na čelnoj fasadi crkve u Vinagori nedaleko Pregrade.¹¹⁹

Rihard Jakopič rodio se u Ljubljani u obitelji imućnog trgovca. Od 1887. do 1889. studira na Akademiji u Beču. Najveći njegov opus rađen je na ulju. Godine 1929. boravi u Orosavlju i slika motive Hrvatskog zagorja.¹²⁰

Viktor Kovači rođen je u Ločki Vas 1874. godine, također, otac Viktor je iz Huma na Sutli, a majka Marija iz Ločke Vasi. Kao cijenjen arhitekt i umjetnik Bukovčeva kruga, Viktor radi na brojnim projektima u Zagrebu, npr. projektira regulaciju Jezuitskog trga i Rokovog perivoja (1908.), stambeno-

¹¹⁷ Isto

¹¹⁸ Neven Skitarelić; Robert Nezirović; Nataša Skitarelić; Pregled povijest zadarskog zdravstva, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, Zadar, br. 58., str. 469-496., 2016., Ljubljana

¹¹⁹ Filip Škiljan, *Slovenski u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 66.

¹²⁰ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012., str. 54.

poslovnu građevinu Eksploatacija (Trg žrtava fašizma), ulaz u komforu gradskog vodovodnog rezervoara (Tuškanac) i sl.¹²¹

Peter Marković rođen je u Rožeku u Koruškoj 1858. godine. Studirao je u Beču. U crkvi sv. Barbare u Bedekovčini 1920. godine naslikao je 15 fresaka i tri slike u temperi. Slikao je u Mariji Bistirici.¹²²

Joža Plečnik, arhitekt rođen u Ljubljani 1872. godine. Poznat je po brojnim projektima diljem Hrvatske, a jedna od najpoznatijih je kripta crkve Lurške Matere u Zagrebu. Godine 1942. napravio je projekt proširenja crkve u Mariji Bistrici koja nije nikad realizirana.¹²³

Djela **Mihaela Stroya**, bidermijerskog slikara čuvaju se u Varaždinu i Krapini.

Stanko Jančić, kipar iz Zagreba, po majci Slovenac te autor skulptura u Mariji Bistrici, tj. sedme, devete i jedanaeste postaje križnog puta. Izradio je skulpturu Uskrsnuće, kip Martina Borkovića, a u Đurmancu spomenik NOB-u.¹²⁴

Miroslav Vertačnik suvremeni je kipar rođen u Ljubljani 1913. godine. Izradio je spomenik NOB-u u Hrašćini u Hrvatskom zagorju.¹²⁵

Stjepan Planić, rođen u Zagrebu 1900. godine, po majci Slovenac. Poznat po brojnim arhitektonskim dostignućima u Hrvatskoj. U Varaždinu gradi projekt za rudarski internat (1958.) te također ugradnju Fakulteta za informatiku u potkrovlju baroknog samostana u Varaždinu (1975.). U Čakovcu rekonstruirao upravnu zgradu Elektroprivrede (1968.) U Mariji Bistrici rekonstruirao proširenje samostanskog kompleksa (1969.)¹²⁶

Edo Šmidhen, arhitekt, rođen u Celju 1930. godine. Studij arhitekture završio je u Zagrebu, a doktorirao 1981. godine. Sudjelovao je na brojnim natječajima, a jedan od njih je zgrada Vama u Varaždinu (1968.) za koju je dobio prvo mjesto.

Pavle Vojković, slikar i scenograf, rođen u Gornjoj Radgoni 1912. godine. Diplomirao je na Akademiji u Zagrebu 1939. godine. Bio je stalni scenograf HNK-a u Varaždinu od 1945- do 1975. godine gdje je inscenirao šezdesetak predstava. Jedno od najpoznatijih: J.B. Moliere: Scapinove spletke 1955, J. Fletcher i F. Mascinger: Španjolski župnik, 1955, Ch. W. Gluck: Orfej 1961. Slikao je i krajolike mrtve prirode. Svoja djela izlagao je u Varaždinu (Bilješke s puta 1982., Scenografija i kostimografija 1983., Retrospektiva 1991.)¹²⁷

¹²¹ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012, str. 58.

¹²² Isto, str. 60.

¹²³ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012, str. 64.

¹²⁴ Filip Škiljan, *Slovenci u Krapinsko-zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2016., str. 67.

¹²⁵ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012., str. 118.

¹²⁶ Isto, str. 106.

¹²⁷ Isto, str. 120.

Janez Weiss- Belač, kipar, rođen u Ljubljani 1916. godine. Studirao je na Akademiji u Zagrebu. Poginuo u borbi na Graškoj gori kod Slovenj Gradeca. Malo njegovih djela se sačuvalo, a jedino njegovo cjelovito djelo je spomenik Vatroslavu Jagiću u Varaždinu.¹²⁸

Nekoliko je slovenskih umjetnika i slikara imalo izložbe u Varaždinu: **Joža- Jaki Horvat** koji je prvi puta izložio svoja djela u Varaždinu 1955. godine.¹²⁹ **Ivan Lesiak**, kipar koji je svoja djela izložio na javnim mjestima, a jedno od njih je i Varaždin te **Nada Orel**, kiparica i fotografkinja koja je imala u Varaždinu samostalne izložbe čak osam puta (1973., 1976-80., 1984-88., 1991., 1992., 1995., 1998. i 2001.).¹³⁰

8.5. Slovenski dramski umjetnici koji su najviše djelovali početkom 20. stoljeća na području Varaždina u sklopu varaždinskog kazališta

Hinko Nučić

Rođen je u Ljubljani 20. travnja 1883. godine. Svoje amatersko djelovanje započinje 1900. godine, a stalni angažman u glumi dobiva 1912. godine u Zagrebu. U Zagrebu ostaje sve do sezone 1918/19. kada odlazi u Ljubljanu. Tamo obnaša dužnost ravnatelja Drame, pa kraće vrijeme i intendanta, prvi je glumac i redatelj, kao i nastavnik na kazališnoj školi. Popunjava i preostali ansambl i sastavlja repertoar te od trideset pet dramskih djela režira trinaest! (Franc S. Finžgar, Divlji lovac; Gabriela Zapolska, Moral gospođe Dulske; William Shakespeare, Hamlet; Ivo Vojnović, Smrt majke Jugovića; Henrik Ibsen, Sablasti; Lev Nikolajevič Tolstoj, Moć tmine, Franc Ksaver Meško, Na smrt osuđeni...).¹³¹ U Mariboru provodi sljedeće dvije sezone, odnosno četvrtu etapu svojega umjetničkog djelovanja, preuzevši kao privatni zakupnik kazalište u koje uspijeva isprva angažirati samo troje profesionalnih glumaca, kojima se pridružuju bivši članovi Dramatičnog društva i polaznici dramske škole, koju je također osnovao, a među kojima su Elvira Kraljeva i njegova buduća supruga Vika Podgorska te Mario Šimenc.¹³² Nakon Maribora, Nučić ostaje vjeran Zagrebu i hrvatskim autorima. Godine 1952. igra posljednju ulogu u angažmanu, a u mirovinu odlazi s 52 godine i 329 dana priznatog rada u kazalištu!¹³³

¹²⁸ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012., str. 148.

¹²⁹ Polona Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012, str. 84.

¹³⁰ Isto, str. 104.

¹³¹ Branko Hećimović; Marija Barbieri; Henrik Neubauer, *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2011., str. 54.

¹³² Isto, str. 54.

¹³³ Isto, str. 60.

U publikaciji Sedam sezona Gradskog kazališta u Varaždinu 1915/16. – 1921/22. pod upravom ravnatelja Andra Mitrovića na popisu umjetničkog osoblja unutar navedenoga vremenskog raspona nalaze se i imena slovenskih dramskih umjetnika: Berte Bukšek, Marte Repovš (poznatije kasnije pod muževljevim prezimenom Radmanović), Ede Groma, Mire Kopača i Lojza Potokara.¹³⁴

Berta Bukšek rođena u Ljubljani 3. srpnja 1879. godine. Bivša zboristica i dramska glumica ljubljanskog kazališta, Danilovog Malega gledališča i Dragutinovićeve putujuće glumačke družine.¹³⁵ U Varaždinu djeluje tri sezone, od 1915- 1918. godine te nakon toga odlazi u Maribor gdje postaje glavna karakterni interpretatorica klasičnog i modernog repertoara. Umire u Ljubljani 27. listopada 1929. godine.

Edo Grom rođen je 1889. u Novom Mestu. Od 1906. do 1913. sudjeluje u ljubljanskom teatru te je bio članom Danilovog Malega gledališča kao i Berta Bukšek. Nakon Ljubljane odlazi u Osijek gdje se ističe u izvedbenoj realizaciji Raymondova sina u Bissonovoj drami Neznanka i Nanda u Zimskom suncu Car Emina. U Varaždinu režira i žalosnu igru Delavignea Ljudevit XI. i Buchbinderovu lakrdiju Treća eskadrona “Crveni đavoli!”.¹³⁶ Godine 1919. zajedno s Nučićem ustrojava mariborsko kazalište gdje djeluje do umirovljenja 1940. godine.

Miro Kopač

Rođen je u Gorici, Italija 8. svibnja 1905. godine. Glumačku karijeru započeo je rano, već 1918. u Ljubljani, odakle 1920. godine odlazi u Varaždin i glumac je u tamošnjem kazalištu do sredine 1922. godine.¹³⁷ U Varaždinu dobiva manje važne i sporedne uloge te tumači jedanaest likova u dramskim djelima Freudena, Cara Emina, Eltlingera, Schillera, Molièrea i Nušića, kao i pet operetnih izvedbi. Nakon Varaždina, Kopač djeluje i u Mariboru, Ljubljani, Splitu, Beogradu, Cetinju i Sarajevu.

Lojze Potokar

Rođen u Ljubljani 3. ožujka 1903. godine. Lojze Potokar postaje članom varaždinskog ansambla u drugom dijelu sezone, 1920/1921. i ostaje njegovim članom, kao i Kopač, i sljedeće sezone.¹³⁸ U Varaždinu sudjeluje i u operetnim predstavama. Nakon Varaždina djeluje u Osijeku, Sarajevu te glumačkom družinom obilazi gotovo cijelu Jugoslaviju. Poslije rata, do umirovljenja u sezoni 1963/1964., ponovno je član Slovenskega narodnega gledališča u Ljubljani.¹³⁹ Umire u Ljubljani, 17. srpnja 1964. godine.

Vladimir Skrbinišek

¹³⁴ Branko Hećimović; Marija Barbieri; Henrik Neubauer, *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2011., str. 62.

¹³⁵ Isto, str. 64.

¹³⁶ Isto, str. 64.

¹³⁷ Isto, str. 66.

¹³⁸ Isto, str. 67.

¹³⁹ Isto, str. 68.

Uvijek u sjeni starijeg brata Milana Skrbinšeka, Vladimir rođen je 2. listopada 1902. godine u Ljubljani. Njegovi kazališni počeci vezuju se za Varaždin 1924/25. godine koji mu je otvorio vrata novim iskustvima u Splitu, Mariboru i putujućem subotičkom kazalištu. U Varaždinu 1924/5. Branko Tepavac bio je ravnatelj Gradskog kazališta gdje je od četrnaest predstava postavljao jedanaest, a glumi u devet, sastavlja repertoar, preuzimajući čak sedam naslova iz izbora mariborskog kazališta od 1922. do 1924. godine, prevodi dramske tekstove i u Programu rada definira svoju viziju o oblikovanju i djelatnosti Intimnog teatra uspostavljajući tom sintagmom drugo, neslužbeno ime za Gradsko kazalište u Varaždinu u sezoni svojeg ravnateljstva.¹⁴⁰ Skrbinšek napušta već 1925. godine kazalište jer Varaždin nije mogao subvencionirati kazalište. Odlazi u Zagreb kod sestre gdje se ubrzo uključuje u klub kabareta i zagrebačkog kazališta. Nakon kratkog djelovanja u Zagrebu, odlazi u Split pa u Ljubljanu gdje 1955/56. radi na Radio Ljubljana. Svoju karijeru završava u Mestnom gledališću Ljubljanskom 1960/79. godine.

Štefan Furijan

Rođen je u Varaždinu 6. srpnja 1942. godine. Prvi put se istaknuo 1966. kada mu je ravnatelj baleta Henrik Neubauer dao glavnu ulogu Stranca u baletu Obala plesačica u Ljubljani. Tada ga je zapazila voditeljica zagrebačkoga baleta Sonja Kastl i pozvala ga u Zagreb gdje je nastavio svoju baletnu karijeru, prvo u manjim ulogama, a već u 70-ima je zablistao u vodećim ulogama.¹⁴¹ Zablistao je u ulozi Romea u Prokofjevom baletu Romeo i Julija te je bio hvaljen na zagrebačkoj sceni. Nastupao je u Sjedinjenim Američkim Državama, Njemačkoj, Italiji, Grčkoj, Austriji, Rusiji i Češkoj. U Rijeci je 1986. koreografirao Preludij (F. Liszt) i 1992. godine Dvoboj (R. de Banfield).¹⁴² Dva puta je dobitnik priznanja Baletnog bijenala u Ljubljani 1982. za svoj umjetnički rad.

8.6. Slovenski sportaši koji su podrijetlom iz Međimurske, Varaždinske ili Krapinsko-zagorske ili su sportski djelovali u navedenim županijama

Antun Uroić

Rođen je u hrvatsko-slovenskoj obitelji u Biškupcu, Varaždin, 9. siječnja 1907. godine. Otac Đuro je iz Biškupca, a majka Katarina iz Ormoža. Njegovi roditelji u rodnom Biškupcu imali su gostionicu i trgovinu mješovite robe. Odrastao je u Biškupcu te je i tamo završio pučku školu. Pohađao je gimnaziju u Varaždinu, ali u završnom razredu, 1925. prekida školovanje i seli se kod starijeg brata u Zagreb. U Zagrebu postao je članom Prvog hrvatskog motokluba, a svoj prvi uspjeh ostvaruje 1926. na

¹⁴⁰ Branko Hećimović; Marija Barbieri; Henrik Neubauer, *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2011., str. 102.

¹⁴¹ Isto, str. 284.

¹⁴² Isto, str. 286.

Prvenstvu Kraljevine SHS kada pobjeđuje u klasi 250 ccm. Međunarodne uspjehe počinje ostvarivati 1928. kada vozi u klasi do 350 ccm. Od 1930. počinje voziti cestovne utrke na DKW motorima. U razdoblju od 1930-32. počinje se uzdizati na ljestvici najuspješnijih srednjoeuropskih biciklista. Uz natjecanja, Uroić je radio u administraciji u prvom hrvatskom motoklubu. Tridesetih godina 20. stoljeća, Uroić je otvorio u Zagrebu trgovinu auto i moto pribora. Ujedno je bio i zastupnik, 1933. godine tvornice automobila i motora DKW za Jugoslaviju. Narednih godina bio je zastupnik Pucha i Motosacochea zbog čega je često odlazio u Njemačku. Upravo ovi odlasci presudit će mu životnu sudbinu nakon Drugog svjetskog rata. Početkom 1941., prestaje se aktivno baviti natjecanjima te odlazi u svoj rodni Biškupec. U Biškupcu, Varaždin Bregu i Črešnjevju postaje vlasnikom stambenih objekata, gospodarskih zgrada. Sljedeće godine, 1942. u Zagrebu oženio se Boženom Zahradnik, farmakologinjom. Nakon završetka Drugog svjetskog rata priveden je pod krivnjom da je surađivao s okupatorom. Dva mjeseca boravio je u istražnom zatvoru i presudom Vojnog suda Komande grada Zagreba osuđen je na smrtnu kaznu streljanjem (br. 256/45 od 2. srpnja. 1945.)¹⁴³ Novopridošla vlast izvršila je egzekuciju, 5. srpnja, 1945. godine.

Pobjede:

1. 13. travnja 1930., Budimpešta, Velika utrka Mađarske, 175 ccm
2. 18. svibnja 1930., u istoj kategoriji
3. Turst Trophy, Austrija, 1930.
4. Utrka Semmerng Rennen, Austrija
5. 23. studenog 1930., Vončinina ulica, Zagreb
6. Dirt- track utrka, Rijeka ,1931.
7. Dirt-track, Trst, 1931.
8. 3. listopada 1937., trkalište Miramare, Zagreb, 250 ccm
9. 6. listopada 1940., prva handicap utrka za Prvenstvo Banovine Hrvatske u Zagrebu, 350 ccm
10. Brdska staza, Ljubelj, pobjeđuje dvanaest puta u raznim klasama
11. 7. rujan 1941., Pantovčak, Zagreb, sportska klasa 250 ccm

Ostala mjesta:

12. Drugo mjesto, Velika utrka Austrije, 1930.
13. Treće mjesto, Zlatna kaciga Čehoslovačke, 1931.
14. Treće mjesto, Bukurešt, 1933.
15. Drugo mjesto, 3. listopada 1937., trkalište Miramare, Zagreb, 1000 ccm
16. Treće mjesto, 3. listopada 1937., trkalište Miramare ,Zagreb, 350 ccm

Stanislav Rijavec

Stanislav Rijavec rođen je u Bovcu, 30. studenog, 1908. Otac Franc bio je rodom iz Kamnja kod Ajdovščine, majka Viktorija iz Koruške u Austriji. Godine 1922. se s obitelji doselio u Goricu gdje je završio trgovačku školu. Stanislav nije htio surađivati s fašističkom vlašću te se doselio u Kraljevinu

¹⁴³ Eduard Hemar. *Slovenci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 44.

Jugoslaviju, 1932. u Varaždin. Tamo se zaposlio u tekstilnoj tvornici „Tivar“ kao činovnik u tehničkoj službi.¹⁴⁴ Dolaskom u Varaždin, Rijavec se počeo baviti atletikom. Učlanio se u Športski klub „Slavija“ te je počeo trenirati uz trenera Dragana Grimsa. Aktivno se bavio atletikom od 1935. do 1939. Od 1939. bio je član sekcije Varaždinskog sportskog društva. Nakon Drugog svjetskog rata bio je zatvoren te osuđen na smrt. Postao je jedan od zaboravljenih sportaša ratnih godina 20. stoljeća.

Rezultati:

1. Osvojio je 5. mjesto, prvenstvo Kraljevine Jugoslavije, Ljubljana, 1935., 200 m
2. Osvojio je 3. mjesto, srpanj Varaždin, 1936., štafeta, 4x 400m, Petrina-Samac-Rijavec-Markušić
3. Osvojio je prvo mjesto, nastupio je za reprezentaciju Jugoslavije, Zagreb, 4x 100 m
4. Osvojio je 3. mjesto, rujna Beograd, 1936., 100 m
5. Osvojio je 5. mjesto, rujna Beograd, 1936., 200 m

Antun Lokošek

Rođen je u Sloveniji, Celju, 2. siječnja 1920. godine, a odrastao je u Osijeku gdje se počeo baviti nogometom kao junior u Športskom klubu „Slavija“.¹⁴⁵ Prije Drugog svjetskog rata nastupao je za *Slaviju*, a poslije 1941. postaje članom varaždinskog *Zagorca*. Kasnije nastupa za športski klub „Građanski“ gdje ostvaruje zapažene rezultate. Nakon rata odlazi u Split i pristupa *Hajduku* gdje ostaje do 1948. kada odlazi u zagrebačku *Lokomotivu*. Tamo ostaje do 1953. kada svoju profesionalnu karijeru završava u Rijeci u *Kvarneru*. U Rijeci započinje trenersku karijeru te polaže trenerski ispit na Višoj trenerskoj školi na Fakultetu za fizičku kulturu u Zagrebu. Ostatak života boravi u Splitu i postaje trenerom *Orkana* iz Dugog Rata i *Jugovinila* iz Kaštela Gomilice.

Boris Urbić

Rođen u Zagrebu, 21. rujna 1921. godine u slovensko- hrvatskoj obitelji. Otac Antun rodom je iz Rakeka, a majka Matilda Gorički- Horvatek iz sela Jalšje- Gubaševo kraj Velikog Trgovišća u Hrvatskom zagorju. Njegova obitelj se za vrijeme Prvog svjetskog rata preselila u Zagreb gdje je vodila veletrgovinu drva i građevinski materijal. Tijekom života, otac Anton pomagao je slovenskoj zajednici u Zagrebu te je on bio taj koji je motivirao sinove- Borisa i Marijana da se počnu baviti sportom. Boris je uz brata Marijana imao brata Zvonimira i sestru Zdenku. Boris je još kao srednjoškolac osvajao natjecanja. Bavio se atletikom te je pobjeđivao u kategorijama: trčanje na 100 m, 200 m, 4x 100 m, i u skoku u dalj. Od 1937. nastupao je za zagrebački Športski klub „Marathon“. Sudjelovao je još i u natjecanju za reprezentaciju Zagreba, 1939. gdje je pobijedio u štafeti 4x 100 m. Aktivno se prestao baviti sportom 1941. kada mu je brat obolio od tuberkuloze. Boris Urbić završio je II. realnu gimnaziju u Zagrebu i diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu 1946. godine. Za vrijeme ustaškog režima bio je maltretiran- pretučen kada je htio posjetiti Vlatka Mačeka. Vladko

¹⁴⁴ Eduard Hemar. *Slovenci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 54.

¹⁴⁵ Isto, str. 114.

Maček, po ocu Slovenac bio je Urbiću vjenčani kum kada je oženio Margaretu Lušicky, sestru atletičara Janeza.¹⁴⁶ Za vrijeme rata je s bratom otvorio poduzeće za prodaju građevinskog materijala i tako je i pomagao progonjenim atletičarima za vrijeme okupacije. Također za vrijeme rata bio je menadžer Hrvatskog športskog saveza „Zagreb“, a godine 1944. izabran je u vodstvo Hrvatskog atletskog saveza. Nakon rata, 1945. bio je jedan od osnivača Zagrebačkog omladinskog fiskulturnog društva „Mladost“. Urbić je nakon rata, od 1945- 50. bio zatvaran u Lepoglavi, Staroj Gradiški te je bio na prisilnom radu u Bosni i Gorskom kotaru jer je surađivao tijekom rata s HSS-om i Vladkom Mačekom. Nakon izlaska iz zatvora, 1951. odlazi živjeti u Opatiju i radi kao profesor ekonomije u Opatiji i Rijeci. Godine 1954. bio je izbačen iz škole te je emigrirao u Pariz te kasnije u Basel. U Baselu je 1965. osnovao sa Žarkom Dolinarom i Džokom Ružićem JKOS- organizacija koja je okupljala sportaše, intelektualce, poduzetnike iz Hrvatske i emigracije. Boris Urbić tijekom života pomagao je iz Pariza sportaše u Jugoslaviji bez obzira na njihovu etničku pripadnost. Umire u Parizu, na rođendan, 21. rujna 2002. godine.

Marijan Urbić

Marijan Urbić, brat je Zvonimira Urbića, atletičara. Odrastao je u Zagrebu, zajedno sa starijom braćom Zvonimirom, Borisom te sestrom Zdenkom. Završio je svoje srednjoškolsko obrazovanje u zagrebačkoj III. gimnaziji te upisao Arhitektonski fakultet. Nakon tri godine studiranja, odustao je te se posvetio sportu. Potječe iz dobrostojeće zagrebačke obitelji, otac Anton iz Rakeka, a majka Matilda iz Jalšje-Gubaševo u Hrvatskom zagorju. Bio je najtalentiraniji od braće. Počeo je trenirati u Športskom klubu „Marathon“. Posebno je bio talentiran za bacanje koplja kao i za skok u dalj. U reprezentaciji Kraljevine Jugoslavije počinje sudjelovati kao šesnaestogodišnjak. Nakon 1940. počinje nizati značajnije rezultate. Osvojio je prva mjesta na natjecanju na otoku Čepelju, u skoku u dalj te u štafeti 4x 100 m. Iste godine pobijedio je u Zagrebu, ponovno u kategoriji štafete 4x 100 m, dok je u skoku u dalj osvojio 2. mjesto. Na prvenstvu Hrvatske u kolovozu 1941. nastupio je te pobijedio u skoku u dalj i u utrci na 200 m, dok je na 100 m osvojio 2. mjesto. Ponovno pobjeđuje u Bratislavi u skoku u dalj i kao član štafete 4x 100 m. Njegovi rezultati iz skoka u dalj, štafete 4x 100m kao i na 200 m bili uvršteni u prve rekorde NDH. Godine 1942. na Europskim sportskim igrama mladeži u Milanu ponovno je postigao tri nova rekorda: na 200 m, u skoku u dalj te kao član štafete 4x 100 m. Na Prvenstvu Hrvatske u kolovozu 1942. u Zagrebu, ponovno pobjeđuje u skoku u dalj te osvaja drugo mjesto u štafeti 4x 400 m, treće na 100 m te u štafeti 4 x 100 m. U Zagrebu ponovno pobjeđuje u skoku u dalj, a u Sofiji 1942. osvaja 4. mjesto. Godine 1943. na natjecanje u Bukureštu odlazi nespreman te ga Hrvatski atletski savez kažnjava na godinu dana ne nastupanja. Također, Urbić ima problema s ustaškim režimom gdje je bio i privođen više puta zbog navodnih izjava protiv vlasti. Nakon suspendiranja, Urbić se vraća u novom ruhu, u petoboju i u štafeti 4x 100 m, obara rekorde.

¹⁴⁶ Eduard Hemar, *Slovenci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 146.

Godine 1944. na natjecanju u Zagrebu osvaja prva mjesta u skoku u dalj, bacanju koplja i troskoku. Kao što je sudbina zadesila i sve mladiće ratne 1944., tako i Urbića koji je mobiliziran u Hrvatsko domobranstvo. Odveden je na križni put od Zagreba do Bjelovara te zahvaljujući braći bio je spašen od logora u Bjelovaru. Nakon rata, Urbić bi na natjecanja odlazio direktno iz zatvora. Treneri bi zvali upravu kaznionice te bi molili vlasti da ga puste na natjecanje. Uvjet puštanja na slobodu bilo je osvajanje medalje kao i puštanje na slobodu braće i oca. U zatvoru njegovo se psihičko stanje pogoršavalo kao i nakon izlaska iz zatvora kada mu je dijagnosticirana paranoidna shizofrenija. Urbić nikad nije uspio postati prvakom Jugoslavije unatoč sjajnim rezultatima, zbog psihičke nestabilnosti i nemogućnosti kvalitetnog treninga.¹⁴⁷ Njegov najbolnji slom, dogodio se na sprovodu oca 1953. godine i otada Urbić veći dio svoga života provodi u mentalnim ustanovama. Umire u šezdesetoj godini života, 24. kolovoza 1982. godine u Zagrebu.

Antun Petar Bezjak

Rođen je u Varaždinu, 29. srpnja 1935. godine. Otac Adolf rodom je iz Tezna, a majka Marija iz mjesta Razvanje ispod Pohorja. Obitelj se iz Frama preselila 1933. godine u Varaždin gdje su otvorili poznatu Uljaru Bezjak koja je 1948. nacionalizirana. Prvotno se Bezjak počeo baviti mačevanjem, a poslije hrvanjem te atletikom. Trenirao je hrvanje u klubu „Službenik“ od 1949. godine te se iste godine okušao u bacanju kugle i diska. Trenirao je kod Ivana Zamode, jednog od pokretača hrvanja u Varaždinu. Godine 1950. počinje se baviti atletikom na nagovor trenera Pepija Petovića, trenera Atletskog kluba „Sloboda“.¹⁴⁸ Iste godine u Varaždin dolazi trener beogradskog Partizana, Talijan Giordano Kumar koji usmjerava Bezjaka na bacanje kladiva. Prve uspjehe niže već 1952. na Prvenstvu Jugoslavije za mlađe juniore u Slavonskoj Požegi i Skopju 1953. kada je u petoboju ostvario prvo mjesto. Bio je prvak Jugoslavije u bacanju kladiva na prvenstvima u Zagrebu 1954. i Novom Sadu 1955. U rodnom gradu završio je Srednju tehničku školu kemijskog smjera, a godine 1960. završio je I. stupanj Ekonomskog fakulteta. Dolaskom u Zagreb, počeo je trenirati u Atletskom klubu „Dinamo“. Bezjak je u Jugoslaviji bio jedan od najuspješnijih bacača kladiva. Postao je prvak u Jugoslaviji, 1956. u Zagrebu, 1958. u Beogradu, 1960. u Zagrebu, 1963. u Beogradu. Bezjak svoj prvi rekord ostvaruje 14. srpnja 1956. u Gornjem Milanovcu. Bezjak ipak ne odlazi na Olimpijske igre u Melbourne, umjesto njega odlazi Krešimir Račić- uz Bezjaka najveće ime u bacanju kladiva u to vrijeme. Ipak, Bezjak je šest mjeseci nakon Olimpijskih igara postavio svjetski rekord u bacanju kladiva, bolji čak od olimpijskog pobjednika Harolda Connollya! Bezjak je u Zagrebu bacio kladivo 63 m i 73 cm te je taj rekord u Jugoslaviji držao punih 15 godina. Čak je četiri puta postavljao rekord

¹⁴⁷ Eduard Hemar, *Slovenci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014, str. 158.

¹⁴⁸ Isto, str. 222.

Jugoslavije, a za reprezentaciju nastupio je 35 puta na 33 međunarodna natjecanja.¹⁴⁹ Sudjelovao je na Olimpijskim igrama 1960. u Rimu te je u finalu osvojio 6. mjesto.

Međunarodna dostignuća

1. Svjetske studentske igre, srebrna medalja, Pariz, 1957.
2. Svjetski omladinski festival, srebrna medalja, Moskva, 1957.
3. Olimpijske igre u Rimu, 6. mjesto, 1960.
4. Igre u Napulju, zlatna medalja, 1963.

Zlatne medalje

1. Beograd, 1956.
2. Atena, 1957.
3. Atena, 1960.
4. Beograd, 1961.
5. Sofija, 1963.

Srebrne medalje

1. 1959., Bukurešt
2. 1964., Bukurešt

Brončane medalje

1. 1957., Atena
2. 1958., Sofija
3. 1962., Ankara

U ekipnom natjecanju *Partizana* 1961. u Zagrebu osvojio je 2. mjesto. Smatra se jednim od najuspješnijih atletičara u Jugoslaviji. Nakon 1965. prestaje se baviti atletikom te radi u ugostiteljskom obrtu Ključice u Novom Marofu gdje je umirovljen 1991. godine.

Štefica Markan- Krištof

Rođena u Zagrebu, 16. kolovoza 1936. u hrvatsko- slovenskoj obitelji. Otac Franjo strojobravar iz Kotoribe u Međimurju, majke Marije iz Dobrave kod Trebinja. Roditelji su se upoznali u Zagrebu i tamo se rodila Štefica, četiri sestre i brata. U Zagrebu je završila Učiteljsku školu, 1956., a 1959. je maturirala u Višoj pedagoškoj školi, smjer tjelesni odgoj. Kasnije je radila kao nastavnica tjelesnog odgoja u osnovnim školama u Zagrebu, Konjščini i Vidovcu pokraj Zagreba. Karijeru započinje 1950. godine kao košarkašica gdje igra za Akademski košarkaški klub „Mladost“ iz Zagreba. Karijeru košarkašice napušta 1965. nakon ozlijede prsta. Odlazi na privremeni rad u SR Njemačku, tamo joj se i 1966. rodio sin. Godine 1968. vraća se u Zagreb te se počinje zanimati za kuglanje. Već su joj tada bile 32 godine, a sljedeće godine 1969. nastupa za reprezentaciju Zagreba. Od 1974. do 1990. bila je uzastopna reprezentativka Jugoslavije.

Na prvenstvu Jugoslavije

1. Državna prvakinja bila je 1975., 1976., 1978., 1981.
2. Drugo mjesto, 1987.
3. Treće mjesto, 1974., 1979.

¹⁴⁹ Eduard Hemar, *Slovinci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 222.

Na Svjetskom prvenstvu u Beču 1976. i u Luzernu 1978. osvojila je srebrnu medalju. Također je u pojedinačnoj kombinaciji 1980. u Mangaliji osvojila srebrnu medalju. Zlatna medalja joj je izmakla u Brnu 1982. godine. Za reprezentaciju Jugoslavije kuglala je čak 120 puta i osvojila brojne ekipne nagrade kao i za Jugoslaviju te za Hrvatsku.

Na republičkom prvenstvu Hrvatske u pojedinačnoj kategoriji pobjeđivala je:

1. 1973.
2. 1975.
3. 1977.
4. 1978.
5. 1982.
6. 1983.
7. 1988.

Posljednji put nastupila je za Hrvatsku u Celju u 62 godini, što je bio rekord u hrvatskom sportu i na svjetskoj razini!¹⁵⁰

Barbara Jovičić- Stančin

Rođena u Brežicama, 7. srpnja 1971. godine. Otac, Dušan Jovičić rodom je iz Varaždina, a majka Zdenka je iz Brežica. U djetinjstvu igrala je stolni tenis, a bavila se također i rukometom. Godine 1981. počela je igrati za Rukometni klub „Trešnjevka“ iz Zagreba. Trener Vilim Tičić usmjerio ju je na vratarsku poziciju gdje je i ostala. U Zagrebu je završila Pedagoški obrazovni Bogdan Ogrizović te je stekla zvanje suradnika razredne nastave. Juniorski i prvi dio seniorske karijere bila je članica *Trešnjevke* te je od 1995- 1997. bila članica Rukometnog kluba „Čakovec“. Nakon toga odlazi u Koprivnicu u Rukometni klub „Podravka“ gdje mijenja Ljerku Krajnović. Godine 1996. klub „*Koprivnica*“ osvaja Ligu prvaka i Super kup. U *Podravci* je bila 11 godina. U *Podravci* je osvajala prva mjesta prve hrvatske lige čak deset puta od 1997/8. pa sve do 2007/8. U Ligi prvaka nastupila je čak 55 puta, a za Reprezentaciju Hrvatske nastupila je na 83 utakmice, od 1997. do 2006. godine. Godine 2001. proglašena je najboljom rukometašicom u Hrvatskoj. Prestaje s treniranjem 2008., ali 2010. postaje trenericom vratarki u Rukometnom klubu *Podravka*. Svoju trenersku izobrazbu nastavila je u Hrvatskoj olimpijskoj akademiji.

¹⁵⁰ Eduard Hemar, *Slovenci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014., str. 236.

9. ZAKLJUČAK

Tematika slovenstva te života i djelovanja Slovenaca na prostoru Hrvatske djelomično je istražena, ali još uvijek postoje geografski prostori koji su kroz svoju povijest imali vrlo tijesne veze sa susjednim slovenskim prostorima, ali je prisutnost Slovenaca u tim hrvatskim krajevima puno slabije istražena. To se odnosi i na prostor koji je bio promatran u ovom radu. Iako postoji određena povijesna literatura koja se bavi slovensko-hrvatskim vezama kao i doseljavanjem, životom i djelovanjem određenih pojedinaca iz slovenskih krajeva, svejedno je ona još uvijek nedostatna za detaljan prikaz problematike slovenstva i Slovenaca na prostoru Međimurske, Varaždinske i Krapinsko-zagorske županije.

Rad daje prikaz povijesnih slovensko-hrvatskih veza koje su u mnogo čemu bile ovisne od političko-državnih tvorevina koje su nastajale i nestajale tijekom 20. stoljeća.

Prilikom rada, prvi i osnovni problem bila je literatura kao i izvori za ovdje predstavljenu tematiku. Literatura te odabrani članci samo djelomično ili se čak rubno dotiču problematike slovenstva ili Slovenaca u 20. stoljeću. Najviše je o toj tematici pisao Filip Škiljan čiji su radovi bili i temelj za sastavljanje ovog završnog rada.

U literaturi se očekivano, najviše moglo pronaći o temi vezanoj za Drugi svjetski rat i prognanike. Utoliko je bilo lakše prikazati traumatične događaje koji su se dogodili tijekom Drugog svjetskog rata, iako su se prilikom usporedbe literature iskazali problemi i to prije svega u odstupanju od konačnog broja protjeranog slovenskog stanovništva.

I dok se za Krapinsko-zagorsku županiju i Varaždinsku županiju mogu pronaći barem osnovni podaci o broju Slovenaca, njihovom djelovanju ili o važnijim pojedincima koji su utjecali i na stvaranje hrvatske kulture triju županija, nažalost za Međimursku županiju bilo kakvi podaci o Slovencima koji su bili aktivni ili koji su utjecali na javni život su nedostatni.

U samom radu naglasila sam određena pitanja, kao što je npr. pitanje Štrigove, mjesta koje je zapravo tijekom cijelog 20. stoljeća imalo poseban status, a i danas je također intrigantno, prije svega kada se gleda u svjetlu slovensko-hrvatskog povezivanja.

Povezivanje je bilo na različitim područjima; sezonski poslovi, dnevne migracije radi posla, obrazovanje, ali i kultura.

Kulturni život Slovenaca kao i njihova gostovanja bila su učestala početkom 20. stoljeća, razvijaju se i do današnjih dana. To ukazuje na razvijen prijateljski suživot Hrvata i Slovenaca dugi niz godina. Ta povezanost vidljiva je u mjestu Hum na Sutli kao i Cestici gdje je vidljiva najčvršća povezanost, a gotovo najveća zastupljenost mješovitih brakova.

Mješoviti brakovi bili su česta pojava u Hrvatskom zagorju, prije i poslije Drugog svjetskog rata. Neki znanstvenici, poput Jasne Čapo, smatraju da su upravo mješoviti brakovi jedan od najvažnijih oblika povezivanja.

Uspostavom granica ,raspadom Jugoslavije, taj fenomen se smanjio, kao i odlazak Hrvata i Slovenaca na zajednička radna mjesta. Kao da je produbljen jaz prema uspostavi granice, a ne među dvije narodnosti što bi se prije očekivalo.

Rad je samo prikazao već do sada poznate činjenice, ali otvaraju se i mnoga pitanja koja bi bilo potrebno u što skorije vrijeme istražiti upravo radi boljeg međusobnog razumijevanja, suradnje i jačanja postojećih slovensko-hrvatskih veza.

10. LITERATURA

1. Armada, Ivan, „Nadbiskup Alojzije Stepinac i zbrinjavanje slovenskih konventualaca u Drugom svjetskom ratu“, *Razprave in gradivo revija za narodnost na vprašanja*, br. 80, 2018., 5-20.
2. Čapo, Jasna, „Hrvatsko- slovenski brakovi uz rijeku Sutlu“, *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije*, sv. 5, 1988., 114-115.
3. Dizdar, Zdravko, „Logori na području sjeverozapadne Hrvatske u toku drugoga svjetskog rata 1941-1945. godine“, *Institut za suvremenu povijest*, br. 22 (1-2), 1990., 83- 110.
4. Dretar, Dretar; Škarec, Želimir; Kožar Boris; *Varaždinski dani rata*, NIŠP Varaždin, Varaždin, 1991.
5. Ferenc, Tone, *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945.*, Partizanska knjiga, Beograd, 1979.
6. Gelo, Jakov, *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske : 1880.-1991. : po naseljima*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998.
7. Goldstein, Ivo, *Hrvatska 1918-2008.*, Novi liber, Zagreb, 2008.
8. Hajduk-Vučić, Darinka...[et al.], *Županija varaždinska, Varaždin : "Garestin"*, Varaždin ,1995.
9. Hećimović, Branko; Barbieri, Marija; Neubauer, Henrik, *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2011.
10. Hemar, Eduard, *Slovinci u hrvatskom sportu*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2014.
11. Horvat, Siniša, „Fizikalna zbirka varaždinske gimnazije“, *Kaj*, br. 42 (210) (4-5), 2009., 99-114.

12. Horvat, Siniša, „Prosvjetni i kulturni rad profesora Josipa Križana“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 35(1), 2003., 249-258.
13. Hrastović, Ivica, „Zauzimanje vojarni JNA u Varaždinu i predaja 32. varaždinskog korpusa JNA“, *Polemos* 18(9), 2006., 119-135.
14. Janjetović, Zoran, *Deca careva, pastorčad kraljeva : nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941.*, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2005.
15. Jurinić, Polona, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, Slovenski dom Zagreb, Zagreb, 2012.
16. Karakaš Obradov, Marica, *Novi mozaici nacija U „novim poredcima“*, Migracije stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugoga svjetskog rata I poraća, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014.
17. Klemenčič, Vladimir, „Slovensko hrvaška obmejna regija in njene funkcije v povezovanju med Hrvaškoin Slovenijo in v luči evropske integracije“, *Dela*, br.16, 2001., 7-16.
18. Kos, Janko, *Duhovna povijest Slovenaca*, Matica hrvatska, Zagreb, 2004.
19. Kožul, Stjepan, *Spomenica žrtvama ljubavi zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 1992.
20. Kramar, Slavko, Alojz, *Slovenski izgnanci v Neodvisni Državi Hrvaški*, Svet slovenske narodne manjšine Mesta Zagreb, Zagreb, 2015.
21. Kržišnik- Bukić, Vera, „Znameniti Slovenci na Hrvaškem skozi zgodovino“, *Migracijske i etničke teme*, br. 22(4), 2006., 421-445.
22. Milošević, Slobodan, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije 1941-1945. godine*, Narodna knjiga, Institut za savremenu istoriju, Beograd ,1981.
23. Ožeg Čedomil, Milan Kunović, *Varaždin :monografija*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1981.

24. Petrić, Hrvoje, „Prilozi za popis župnika i upravitelja župa Podravine od srednjega vijeka do 20. stoljeća“, *Podravina*, br. 13(26), 2014., 218-223.
25. Pšajd, Jelka, „Poti renkovskihkupinarjev v Medimurje“, *In Slovenci na Hrvaškem : dediščina in sedanost : zbornik referatov s posveta "Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem*, ur. Katalin Hirnök Munda, Miha Ravnik , 2014., 259-265.
26. Riman, Barbara, „Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu“, *Zgodovinski časopis*, 68(149), 2014., 126–149.
27. Skitarelić, Neven, Nezirović Robert, Skitarelić Nataša, „Pregled povijest zadarskog zdravstva“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU*, br. 58., 2016., 469- 496.
28. Žitnik Serafin, Janja, „Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslavenskem prostoru“, *zbornik Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*, ur. Janja Žitnik Serafin, 2014, 119- 137.
29. Škiljan, Filip, *Slovenci u Krapinsko- zagorskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin ,2016.
30. Škiljan, Filip, *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*, Slovensko kulturno društvo „Nagelj“, Varaždin, 2015.
31. Škiljan, Filip, Vukić, Aleksandar, „Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske“ (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija), *Podravina*, br. 14(27), 2015., 177-189.
32. West, Richard, *Tito and the Rise and Fall of Yugoslavia*, FF, UK, 2012.

Internetske stranice:

1. <https://evarazdin.hr/magazin/sredistu/foto-uoci-dana-oslobodenja-varazdina-ekskluzivne-fotografije-i-izvorna-sjecanja-na-dane-rata-u-gradu-358636/>, posjet 1. srpnja 2018.
2. http://slovinci.hr/hr_ZVEZA/slovensko-kulturno-drustvo-nagelj-varazdin, posjet 1. srpnja 2018.
3. <http://www.politikaplus.com/novost/48325/varazdinski-gimnazijalci-prvi-u-hrvatskoj-uce-slovenski-u-redovnoj-nastavi>, posjet 1. srpnja 2018.
4. <http://www.gradrajhenburg.si/razstave/stalne-razstave/slovenski-izgnanci-1941-1945>, posjet 1. srpnja 2018.
5. <https://www.istrapedia.hr/hrv/248/maticne-knjige/istra-a-z/>, posjet 7. srpnja 2018.
6. <https://www.dzs.hr/>, posjet 7. srpnja 2018.
7. <http://www.dem.si/sl-si/Fala-tehni%C5%A1ka-dedi%C5%A1%C4%8Dina/Zgodovina-HE-Fala>, posjet 8. srpnja 2018.
8. <https://ljudskaprava.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/slovinci/368>, posjet 8. srpnja 2018.
9. www.slovinci.hr, posjet 8. srpnja 2018.